

ŠIAULIAI UNIVERSITY

Eglė Virgailaitė-Mečkauskaitė

**DEVELOPING INTERCULTURAL COMPETENCE WITHIN
THE CONTEXT OF INTERNATIONALISATION OF THE
HIGHER EDUCATION (CASE ANALYSIS OF MASTER'S
DEGREE STUDIES)**

Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Education (07 S)

ŠIAULIAI, 2011

The Dissertation was prepared at Šiauliai University in 2007-2011.
The Dissertation Research was partially financed by the State Studies Foundation.

Scientific Supervisor:

Assoc. Prof. Dr. Natalija Mažeikienė (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Education, 07 S) 2009–2011

Prof. Dr. Jonas Ruškus (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Education, 07 S) 2007–2009

Scientific Consultant:

Prof. Dr. Jonas Ruškus (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Education, 07 S) 2009–2011

The Dissertation to be presented at the Board of the Field of Education at Šiauliai University:

The Chairman:

Prof. Dr. Habil. Vytautas Gudonis (Šiauliai University, Social Sciences, Education – 07 S, Psychology – 06 S)

Members:

Prof. Dr. Habil. Palmira Jucevičienė (Kaunas University of Technology, Social Sciences, Education – 07 S)

Prof. Dr. Habil. Audronė Juodaitytė (Šiauliai University, Social Sciences, Education – 07 S)

Prof. Dr. Habil. Rimantas Želvys (Vilnius Pedagogical University, Social Sciences, Education – 07 S)

Prof. Dr. Irena Zaleskienė (Vilnius Pedagogical University, Institute of Social Communication, Social Sciences, Education – 07 S)

Opponents:

Prof. Dr. Habil. Margarita Teresevičienė (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Education, 07 S)

Assoc. Prof. Dr. Rasa Pocevičienė (Šiauliai University, Social Sciences, Education – 07 S)

The Dissertation will be presented during the public session of the Board of the Field of Education at Šiauliai University on 3 June 2011, 15.00 at Šiauliai University Library, aud. 205 (Vytauto st. 84, Šiauliai, Lithuania).

The Summary of the Dissertation sent on 1 May 2011.

The Dissertation can be reviewed at Šiauliai University Library.

Reviews to be sent to:

The Department of Science and Art, Šiauliai University, Vilniaus st. 88, LT-76285 Šiauliai
Tel. 370 41 595 821, fax: 370 41 595 809, e-mail: doktorantura@cr.su.lt

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

Eglė Virgailaitė-Mečkauskaitė

**TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMAS
AUKŠTOJO MOKSLO INTERNACIONALIZACIJOS
KONTEKSTE (MAGISTRANTŪROS STUDIJŲ ASPEKTAS)**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)

ŠIAULIAI, 2011

Disertacija rengta 2007–2011 m. Šiaulių universitete.

Disertacinį tyrimą iš dalies rėmė: 2007–2010 m. – Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas

Mokslinis vadovas:

doc. dr. Natalija Mažeikienė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07S) 2009–2011 m.

prof. dr. Jonas Ruškus (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07S) 2007–2009 m.

Mokslinis konsultantas:

prof. dr. Jonas Ruškus (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S) 2009–2011 m.

Disertacija ginama Šiaulių universiteto Edukologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

prof. habil. dr. Vytautas Gudonis (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S, psichologija – 06 S)

Nariai:

prof. habil. dr. Palmira Jucevičienė (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S)

prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S)

prof. habil. dr. Rimantas Želvys (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S)

prof. dr. Irena Zaleskienė (Vilniaus pedagoginis universitetas, Socialinės komunikacijos institutas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S)

Oponentai:

prof. habil. dr. Margarita Teresevičienė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S)

doc. dr. Rasa Pocevičienė (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S)

Disertacija bus ginama viešame Edukologijos krypties tarybos posėdyje 2011 m. birželio 3 d. 15 val. Šiaulių universiteto bibliotekoje 205 auditorijoje (Vytauto g. 84, Šiauliai).

Disertacijos santrauka išsiųsta 2011 m. gegužės 1 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Šiaulių universiteto bibliotekoje.

Atsiliepimus siųsti adresu:

Mokslo ir meno skyriui, Šiaulių universitetas, Vilniaus g. 88, LT-76285 Šiauliai.

Tel. (8~41) 595 821, faksas: (8~41) 595 809, el. p.: doktorantura@cr.su.lt

INTRODUCTION

Relevance and Importance of the Theme. Within the process of the conversion of the global civilisation, under conditions of the society transformation, during the period of the knowledge society, knowledge economics and creative society, with the increase in the diversity in the society (the wider definition of the culture appears), not only differences in ethnos become important, but, in the widest context, the variety of cultural as well as social identities (Baudrillard, 1988; Foucault, 1982). More and more people live in multicultural environments with different religions, nationalities, multi-linguism or races, meanwhile the integration and intercultural interaction of people from different nations as well as cultural dialog become inevitable, because new perspectives of the international communication and interaction with the environment appear as well – personal and professional relations, relations with people from other nations and their culture. The term “intercultural” is closely related with the term “multicultural”, but has different meanings.¹ In order to develop positive, democratic interrelations, people try to know the foreigners better, to accumulate knowledge about their culture and traditions; furthermore, the need to learn living with such people appears, therefore, the need for the society members, possessing intercultural competence, including qualified specialist, able to work everywhere and communicate with other countries, appears. Documents, prepared by the Board of Europe (2005) indicate the aim – to develop the critical thinking and learning, skills to live with other, mutual understanding, intercultural dialog, solidarity, skills to maintain harmonious relationships. Intercultural competence appears to be important not only in professional activity of a person, but in the civil society, where skills of conflicts’ solving are important as well as integration of emigrants and national minorities, issues of xenophobia and homophobia. Therefore, intercultural competence is the civil competence, i.e. the concept of a human holysticity defines that the human needs not only competences in the labour market, but in other everyday activity, where the human being participates, as well. Scientific works, analysing the problematics of intercultural competence (Landis, Bennet, Bennet, 2004; Byram, 1997; Birenbaum ir Dochy, 1996; Sercu, 2004; Byram ir kt., 2004; Baumer, 2002; Stier, 2004; Dodd, 1998) allow stating, that the increasing cultural variety, expansion of mobility, international business and politics, intercultural competence has become one of the most widely discussed issues of the educational policy in the world.

The lifelong learning, within the context of the higher education, becomes not only one of ways of the personality expression, but the premise for social and

¹ Intercultural dialog and communication in multicultural environment becomes the most appropriate way of democratic communication. As stated by Saugeniene and Liaudasniene (2003), Rey (1992), multiculturalism states the situation, meanwhile the interculturalism means the process and the action. It is similarly stated by Portera (2008), that the concept of multiculturalism is applied for the categorisation of various societies, according their ethnic variety, while the concept of interculturalism stresses dynamic aspects of communication and actions of cultures; it not only states the situation, but suggests methods and strategy for the future action.

economical advance as well. Thus the Bologna Process, the essence of which is coordination and integration of European university studies as well as the related conventions (the Lisbon Strategy, 1997, the Berlin Communiqué 2003, the Bergen Communiqué, 2005) enable the formation of the space of European higher education in order to expand the employability opportunities of citizens on the local, national levels and in the European space, to increase the European civil economical, social and cultural competitiveness. Aims of the Bologna Process raise new requirements for institutions of the higher education: to increase the mobility of lecturers and students, social and academic openness, to apply European dimensions in the process of studies and to internationalise studies on the same base. Students (especially Master's and Doctoral degree) are to be included into teams of experienced researchers (lecturers and researchers) as well as to implemented international researches, projects, presentation of results of scientific researches in international conferences or databases in the foreign language.

Scientific Survey and Novelty

Authors, analysing competences (Juceviciene, 2002, 2007; Juceviciene, Lepaite, 2000; Sauleniene, 2003; Lepaite 2001; van Loo and Semeijn, 2001; Ellingboe, 1998; Elliott & DiPerna, 2002) seek to identify universal elements of the competence (knowledge, skills, attitudes), to define different attitudes towards the competence. Though, the connection of various competences to wider umbrella competences has not been much analysed as well as the dependency of the content of these wider competences upon the factors of the context (global, local and national, specific social-cultural, professional, sectoral and etc.). Connection of competences with other competences (appearance of the umbrella competences) becomes very important, and it corresponds to specific needs of the context. Therefore, when speaking of the intercultural competence of students in Master's degree studies, it is necessary to understand, that it is the connection of various competences, and that one competence connects other competences, i.e. general / transferable and specific / objective competences. According to the opinion, stated by many authors (Geistmann, 2002; Risager, 2000; Leenen, 2002; Mazeikiene, Loher, 2008), the definition of intercultural competence is based on the context and that competence is closely related to the professional activity; it is possible to state that general skills (including intercultural competence) connect objective and methodological competences on the base of the educated profession – and only then professional competences appear. Therefore, intercultural competence, being the part of the general competence, gets different definition as well as content in the professional context.

Variety of conceptions of competencies (behaviouristic, functionalistic, multidimensional / holistic) indicate, that the construct of a competence is complicated, and covers knowledge, skills, attitudes, behaviour, work habits, skills, personal features and etc. (Gangani ir kt., 2004; Green, 1999; Naquin and Wilson, 2002; Nitardy and McLean, 2002; Russ-Eft, 1995). So, it would be wrong to assess the competence within the perspective of the period of some concrete formal learning

(i.e. course, programme), because it is obvious, that the competence of student, prior he / she starts his / her studies at the university, was educated under principles of the informal and self-education. In other words, during the process of analysing education and assessment of the competences, it is necessary to consider processes of socialisation.

Intercultural competence has interdisciplinary and multidimensional potential of education and socialisation – every part of intercultural competence (knowledge, skills, attitudes / values) can be educated separately, with respectively selected pedagogical conditions, educational methods and etc. (what is provided by the traditional teaching), but the complex education of all parts of intercultural competence is possible in the real intercultural environment only and it would ensure the successful integration of Master's degree students into the international labour / scientific market as well as the further development of own intercultural competence on professional aspect as well as on aspect of the personality development.

The following problem questions were formulated for solving this scientific problem in the Dissertation:

- 1) What is the structure, elements of intercultural competence and what educational strategies, methods and pedagogical effect educate some appropriate results of studies (knowledge, skills, attitudes / values)?
- 2) How do general and professional intercultural competences connect other competences?
- 3) What is the influence of educational factors of institution of higher education on the formation of general and professional competence?
- 4) What is the importance of socialisation and self-education within the process of developing intercultural competence of Master's degree students in institution of higher education?

Object of the Research – peculiarities of developing intercultural competences in Master's degree studies.

Aim of the Research – to reveal the structure, elements of intercultural competence as well as efficiency of education and assessment strategies, methods and forms within the process of developing intercultural competence of Master's degree students.

Tasks of the Research:

1. To analyse the concept of intercultural competence and its development in the context of different theoretical and methodological approaches and paradigms.
2. To reveal the structure, models of intercultural competence as well as dimensionality of the construct, links with other competences, formation of umbrella competences and parameters, characterising structural elements.
3. To identify and describe education and assessment strategies as well as methods of intercultural competence (general and professional) in the higher education.

4. To reveal the experience of Master's degree students from Master's degree studies in Social Sciences of intercultural competence and possibilities for the development of professional intercultural competence in monocultural (institutional) and intercultural environments, after performing qualitative and quantitative researches in three Lithuanian institutions of higher education.

Dissertation Statements to be Proved:

1. Development of intercultural competence in higher education should cover not only the available experience of the person, but the combination of forms of formal, informal and self-education in the process of education.
2. Development of intercultural competence in the context of the lifelong learning should cover stages of the primary socialisation and education of a person (school, family, groups of peers and etc.) and continue covering the mature professional activity as well as social expression of a person.
3. Intercultural competence is the result of learning and personal development under some appropriate pedagogical circumstances for the positive experience.
4. Development of intercultural competence should cover combination of general intercultural competences and professional intercultural competences, therefore ensuring preparation for the successful integration into international labour market as well as personal development.
5. Every part of intercultural competence (knowledge, skills, attitudes / values) can be educated separately under appropriately selected pedagogical conditions, educational strategies (experience teaching, problem teaching), but complex education of all elements of intercultural competence is possible in real intercultural environment only.

Hypothesis:

The sphere, existing behind the formal education becomes important for the development of intercultural competence, i.e. its education is effected by individual and institutional experience of a person as well as other educational environments and forms (behind the university, in communities, companies, social networks and etc.) and individual experience of a person. It is more meaningful to assess intercultural competence not only in the perspective of the concrete formal education (Bachelor's, Master's degrees studies), because the main prerequisite for the formation of intercultural competence is the motivation of a person, personal features and available intercultural experience.

Methods of the Research

During the Research, considering the complexity of the analysed object, as well as multidimensionality, theoretical, qualitative and quantitative methods were applied, by using the conception of the triangulation of methods:

Scientific literature analysis was performed by reviewing and analysing possibilities / peculiarities of intercultural competence in higher education. The structure, elements of intercultural competence of Master's degree students was revealed, as well as pedagogical premises for its education in the context of a lifelong learning. Scenarios (educational models) of educating and assessing intercultural competence were revealed on levels of a person, study programme as well as on institutional level. On the basis of theoretical analysis, the hypothesis of the Research was formulated, tasks were identified, operationalisation of the Research objects was performed and theoretical-hypothetical model of the Research was formed. During the documents' analysis, international, national documents were reviewed as well as documents from Lithuanian institutions of higher education (strategies of internationalisation, strategic plans, statistical data, connected to the mobility of students and lecturers, internationality and etc.).

In-depth interview (semi-structured) was applied in order to define the experience of participants of the Survey in formal (at school, during Bachelor's or Master's degree studies) as well as informal, self-education (in kindergarten, family, with friends, during journeys and etc.), related to acquisition of intercultural competences as well as lifelong education. **Empiric base of the qualitative research** was formed from 24 informants – Master's degree students from Siauliai University, Vytautas Magnus University, study programmes from the field of Social Sciences (Intercultural Education and Mediation, Social Work, Social Political Critics, Social Anthropology, Management, Economics, Education), who have different institutional experience in educating intercultural competence as well as personal experience by participating / not participating in the real intercultural environment during Erasmus studies, internships, conferences or by educating intercultural competences by applying appropriate educational aids, methods (experience, problem education) in institutional study programme. The Survey was performed in Siauliai University and Vytautas Magnus University by interviewing not only Lithuanian students at Master's degree studies (who study at Siauliai University and Vytautas Magnus University), but people of a foreign nationality, who are studying of who studied in Lithuanian institutions of higher education (at Siauliai University or Vytautas Magnus University). Sufficient amount of factual material was collected during the qualitative survey, allowing performing the content analysis, to interpret it, to analyse the collected data and to link it with theory.

Structured interview (closed questions) was applied in order to assess the effect of educational aids, integrated to study programmes (Economics, Management, Education) from the field of Social Sciences in institutions (at Siauliai University and Klaipeda University) on the education of intercultural competences of Master's degree students. In order to attain the mentioned above, the quantitative Survey was performed, which was aimed at defining the change of intercultural competence, necessary for intercultural competence, if compared to the expression of competence at the beginning and end of the semester by performing various

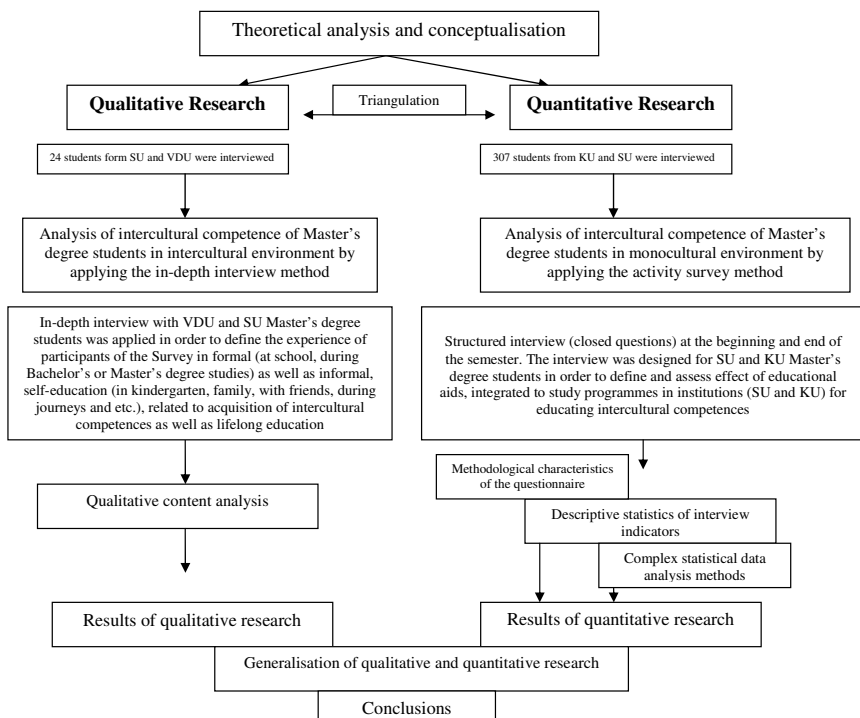
educational activities. The instrument of qualitative Survey was composed from 7 diagnostic blocks (language skills and knowledge, skills and knowledge for performing the research, career and time management skills and knowledge, information literacy and skills of computer usage, skills of social communication, intercultural competence and personal features) and 46 diagnostic variables. During the *survey* 307 Master's degree students were interviewed: 20 of them study at Klaipeda University, the rest – at Siauliai University Master's degree study programmes of Education, Economics and Management. During the Survey, Master's degree students, who had already tried the educational effect, were interviewed: those who had studied subjects with integrated foreign language, had tried subjects from the supplementary education programme, courses (Speciality English / German, the Course of International Science Communication and etc.), educating scientific, analytical, intercultural competences as well competence of the foreign language of Master's degree students.

Statistical data analysis was performed using SPSS 16.0 Windows programme for statistical data processing. The following statistical methods were applied: factor analysis, reliability analysis, Kruskal-Wallis (significance coefficient $p \leq 0,05$), methods of the descriptive statistics: frequency average, standard deviation; correlation Spearman analysis. The scheme of logics of the Dissertation Research process is presented in 1 picture.

Theoretical importance of the research: 1) structure of intercultural competence was identified and presented as well as models, parameters, characterising structural elements; 2) strategies and methods for educating and assessing intercultural competences (general and professional) of Master's degree students in higher education were analysed; 3) narrow and wide concepts of the competence from the attitude of the lifelong learning were revealed; 4) dimensionality of the construct of intercultural competence was introduced as well as connection of general and professional intercultural competence with other general, methodological and objective competences, therefore forming umbrella competences; 5) education and assessment scenarios (learning methods) for intercultural competence were revealed on levels of a person, study programme, institution; 6) learning strategies and methods, educating elements of intercultural competence, were described (reflexive, experience, problem learning, learning encouraging cooperation and etc.).

Practical significance of the Research: 1) the analysed educational conditions of intercultural competence in the context of the lifelong learning can contribute to the improvement of the process of studies, by including the experience of an early socialisation and education experience of the person (school, family, group of peers, hidden curriculum and etc.), integrating different learning methods, oriented towards the experience and activity of a student; 2) the defined importance of the experience (formal and information) learning could be useful in educating intercultural competence of Master's degree students in higher education and combining forms of formal, informal and self-education within the process of educa-

tion; 3) results of the Research are important for institutions of higher education for the improvement of study programmes by integrating constructivist paradigm and considering the education of parts of intercultural competences (knowledge, skills, attitude / values) by selecting pedagogical conditions, educational strategies (experience learning, problem learning, learning based on cooperation, evidence based learning and etc.), by improving processes of institutional internationalisation, considering the fact, that complex education of intercultural competences is possible in real intercultural environment only; 5) the reasoned education of intercultural competence of Master's degree students should cover combining general intercultural competence and profession intercultural competence therefore ensuring the readiness for the successful integration into international labour market and personal development, which should be improved by educating Master's degree students in institutional study programmes.

Picture 1. The scheme of logics of the process of empirical research of educating intercultural competences of Master's degree students in intercultural and monocultural environments

Scientific novelty of the Research: 1) multidimensionality and complexity of education of intercultural competence was stressed as the premise for integration

of different educational strategies and methods, corresponding to experience of individuals as the premise for education of general as well as professional intercultural competences in Master's degree studies; 2) the dominating education and assessment of intercultural education competence in institutions of higher education was highlighted in the perspective of the concrete period (Bachelor's or Master's degree studies) of informal education, even though the main premise for the intercultural competence formation is the motivation of a person, his / her personal qualities as well as previous intercultural experience.

Structure of the Dissertation. The Dissertation is composed from Introduction, four parts: first and second parts cover results of theoretical survey; the third part is composed from analysis of empiric research methodology; the fourth part is composed from introduction of results of qualitative and quantitative research; conclusions, recommendations, literature and annexes.

REVIEW OF THE DISSERTATION CONTENT

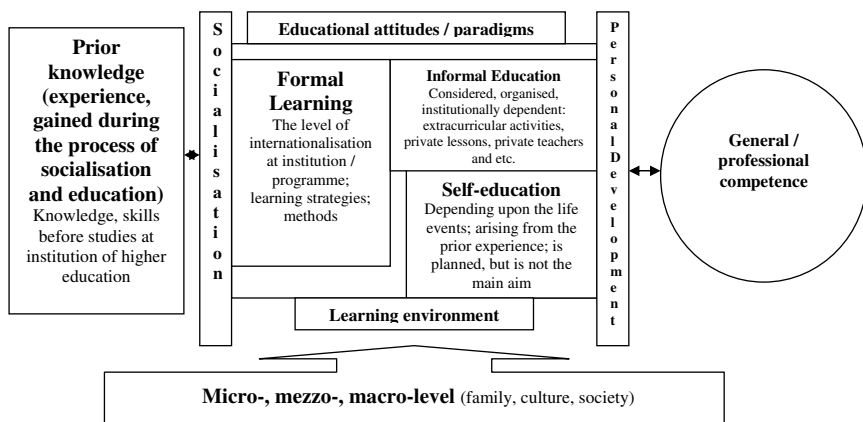
The Introduction bases the relevance of the Work, its scientific problematic features. The object of the research is identified as well as aim, tasks, hypothesis; the scope of respondents is described. Theoretical novelty and practical importance of the Work are described. The list of published scientific works is presented.

CHAPTER 1. The Concept of Intercultural Competence within the Context of Different Theoretical and Methodological Approaches and Paradigms

The first part analyses the variety of conceptions of a competence, which emerged after the analysis of the scientific literature. Three conceptions of describing the concept of a competence are discussed: the concept of a competence in behaviouristic (American model), functionalistic (English model) and multidimensional, holistic tradition (French, German, Austrian model). Reasons for the explanation variety of the competence construct are analysed, which appear due to different concept combining with other concepts: classification; competitiveness; skills; competences; professionalism; performance; knowledge, skills, attitude / values. Wide and narrow traditions of the competences' explanation are analysed; one of them is stressed by scientists and researchers, speaking of the theory of qualification, meanwhile the other conception explains the competence through the perspective of a lifelong learning. Moreover, the first chapter discusses the importance of the contextual features of connection of competences on the appearance of umbrella competences due to specific context factors (global, local and national, specific social-cultural, professional, sectoral and etc.). Within the discussion of intercultural competence of Master's degree students it is demonstrated that it is the connection of various competences and that one competence connects other competences, i.e. general / transferable and specific / objective competences.

The second part analyses the competence education and assessment in the context of socialisation, informal and self-education, considering the fact that the competence, itself being a complex construct, which is educated during the whole

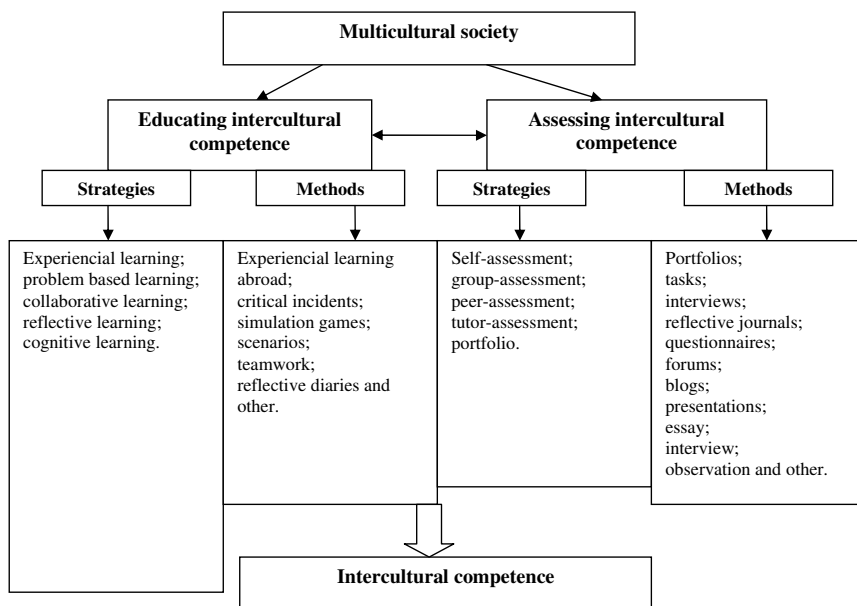
life of a person, covers all factors of socialisation (school, family, groups of peers and etc.), forms of formal, informal and self-education strategy of a lifelong learning, experience of a person (see Picture 2). When discussing the competence education and assessment strategies as well as methods, the importance of the experience, problem, reflective learning and learning based on cooperation within the education of a competence, is distinguished. Education of a competence as well as assessment in Dissertation is analysed from the view, based on the constructivism, stating that there is no universal conception of a competence, because the construct of a competence is dynamic and the definition of a competence is dependent upon position and attitude of people, describing it, as well as the aim of the definition in the context of a company, sector and environment. Traditions of conventional and contemporary assessment of competence are discussed.

Picture 2. Factors, effecting education of a competence

The third part analyses the dimensionality of the construct of intercultural competence as well as the conceptual substantiation of its structural elements; the variety of explaining the intercultural competence is given, general model of intercultural competence is formed, which defines blocks of provisions, personal features, knowledge, skills to interpret and connect, skills to find and cooperate as well as blocks of cultural consciousness. This part also presents the conception of professional intercultural competence in the plane of contextual features of connection between competences and such compound of competences, necessary for Master's degree students is found, which enables the successful operation in academic as well as external professional environment. The given information reveals how elements of the competence get new content and meaning in every level of studies, therefore the educational content and methods, defining the preparedness of the Master's degree student do the further professional and personal development and growth, should differ too. It is indicated, what competences compose the profes-

nal intercultural competence of the Master’s degree student by analysing the specific competence of the research as well as general competences where the intercultural competence plays the main role. This part discusses models of the development of intercultural competence and levels of advance, because the development / formation of intercultural competence is discussed as the process, continuing though the whole life of a human being and the highest level of intercultural competence is difficult to attain within this process of the constant development. It is effected by the fact, that appearance in the new culture in all cases requires acquisition of new knowledge, learning the new language. Within analysis of strategies and methods of educating intercultural competence, hypothetical model of educating and assessing intercultural competence is presented (see Picture 3).

Picture 3. Hypothetical model of educating and assessing intercultural competence

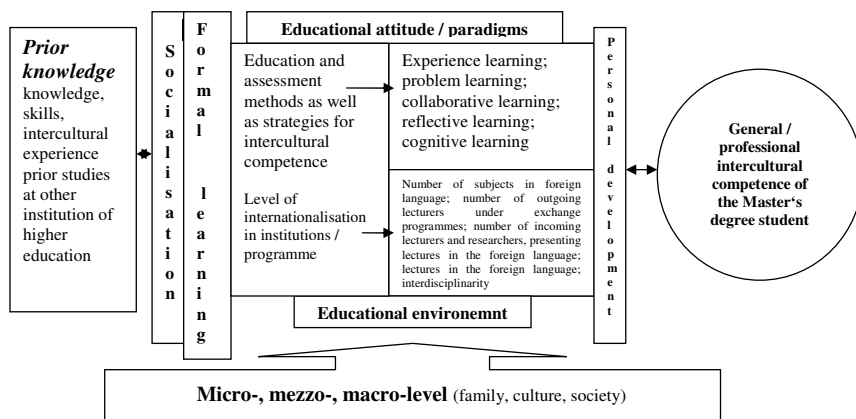
CHAPTER 2. Educating and Assessing Intercultural Competence within the Context of Internationalisation of Higher Education.

The second part of the Dissertation is aimed to reveal education and assessment of intercultural competence within the context of internationalisation of higher education by revealing various factors of the higher education, practices of educating and assessing and to create the model for educating intercultural competence of the Mater’s degree students.

The first part discusses the importance of internationalisation of the higher education, as well as importance of academic culture, content of study subjects and

prior experience of Master's degree students as well as their personal features in education of intercultural competence. The importance of international cooperation is stressed: active participation of students and lecturers in international exchange programmes, international researches and projects, scientific mobility, the teamwork, applied between representatives of different cultures, joint scientific projects with incoming foreign students, young scientists, therefore developing the aspect of international scientific competence by educating intercultural competence of students and by offering possibilities to get acquainted with various cultural approaches towards the scientific problems. The part discusses one part of intercultural competence of Master's degree studies – the concept of the research competence. The current expansion of the content of the research competence is analysed: specific knowledge of the research performing is joined with the block of values and attitudes of scientists and researchers therefore ensuring the holistic feature of the research competence; general competences are integrated which ensure the applicability of the research activity to needs of professional activity and labour market. The second part analyses various practices of educating and assessing intercultural competence: learning abroad, internationalisation at home, online learning, practice of an integrated subject and foreign language learning.

The third part constructs interactive model of educating intercultural competence of Master's degree students, which covers several aspects: 1) challenges of globalisation for the higher education in preparation of a competent specialist; 2) implementation of the policy of institutional internationalisation of universities and ethnical diversity; 3) integration of education and assessment methods as well as strategies, oriented towards education of new competences, into the process of studies (see Picture 4).

Picture 4. Interactive model of educating intercultural competence

CHAPTER 3. Empiric Research Methodology of Educating Intercultural Competence in Monocultural and Intercultural Environment

The third Chapter discusses empiric research methodology of educating intercultural competence in monocultural and intercultural environment, general logics of the process of research is described as well as stages of qualitative and quantitative research, scope characteristics and instruments of the research.

The first stage of the research – quantitative research – formed possibilities to assess the efficiency of the performed educational activities in educating the wider competence, necessary for international cooperation of Master's degree students as well as educational effect on expression of competences. The aim of quantitative research was to define the change of the competence, necessary for the scientific cooperation by comparing expression of a competence at the beginning and end of the semester with implementation of educational activities. Quantitative research was performed in order to attain the joint aim of the research. Operationalisation of the object of the research and following analysis of scientific sources, the semi-standardised questionnaire was prepared. This questionnaire clearly distinguished dependent and independent variables, because intercultural competence, as the object of the research, is composed from dependable variables, i.e. elements, reflecting the structure of intercultural competence of Master's degree students, which were educated during the project. On the other hand, the instrument of survey was composed from the list of independent variables, which were composed from various factors for educating intercultural competence and which were applied during the project. The table was composed, which reflects links between dependent and independent variables. The qualitative research revealed effect / efficiency of educational activities for education of elements of intercultural competence of Master's degree students. Such results give possibility to improve processes of educating intercultural competences of Master's degree students in institution of higher education, considering efficiency and need for educational activities (innovative methods).

307 Master's degree students participated in **the survey of change**: 20 of them study at Klaipeda University, the rest – at Master's degree studies in Education, Economics and Management at Siauliai University. During implementation of the quantitative research, Master's degree students were interviewed who had experienced educational effect during the project ARIADNE and had had subjects with integrated foreign language as well as had undertaken subjects from the supplementary education programme (Speciality English / German, International Science Communication). Part of Master's degree students participated in several activities of the project: they undertook subjects from the supplementary education programme (Speciality English / German or International Science Communication) and modules of integrated subject and the foreign language. The survey of change also included students, who had not participated in activities of the project ARIADNE.

The second stage of the research – qualitative research – formed possibilities to reveal possibilities and peculiarities of educating intercultural competen-

ces of the Master's degree students by applying not only educational aids, applied in the process of studies at institution of higher education, but also strategies of learning in real intercultural environment. In order to attain the aim, the in-depth interview method was selected (semi-structured). Such method allowed to analyse deeper, to listen and to reveal experience of participants of the survey in formal (at school, Bachelor's and Master's degree studies) as well as in informal, self-education (in kindergarten, family, group of peers, during journeys and etc.), which is related to gaining and educating intercultural competence in the perspective of the life-long learning. During the results' analysis, the gather information and facts were oriented towards: formal and informal experience of the Master's degree student, the process of socialisation, values of the family; demographic factors, various characteristics of learners (age, gender, course of learning); growth of intercultural competence and personality of the Master's degree student; value changes of the Master's degree student.

The scope of **qualitative research** was composed from 24 Lithuanian and foreign Master's degree students, who had chosen studies at Siauliai University or Vytautas Magnus University. The scope of the research is objective (criteria based sampling), i.e. Master's degree students were selected for the in-depth interview under concrete clearly defined criteria (institutional or personal experience).

CHAPTER 4. Results of Empiric Research of Educating Intercultural Competence of Master's Degree Students in Intercultural and Monocultural Environment.

In the first part of the research, when analysing intercultural experience of Master's degree students, gained during Master's degree studies, it appeared that all stages of socialisation and other environments had a great impact on the formation of intercultural competence. When analysing general intercultural competence, it is important to analyse the prior intercultural experience of participants of the research (gained earlier, formed during processes of socialisation and education), which becomes a very important factor for further development of intercultural competence of participants of the research, what basically validates the hypothesis of the research. Interviews of respondents were designed to stress the development, growth of their intercultural competence, which effects the further development of the competence in the process of studies.

Within analysis of professional competence, factors of internationalisation of the higher education become important, especially in Master's degree studies, where attempts are made to combine studies and professional preparation with elements of the research work by expanding them with general, objective, methodological, intercultural competences. The competence, within this level of studies, is defined as one of the most important. Therefore Bachelor's, Master's degree studies are an important stage of researchers' preparation and forming / developing competence of research as well as professional competence. Consequently the second part is designed to indicate how specific institutional situation, under which participants operate, defines link between institutional factors of internationalisa-

tion and expression of intercultural competence of Master's degree students.

The third, descriptive part of the research assesses experiences of Master's degree students – foreigners, as experiences of different cultural, social and institutional context, allowing learning more about the role of mentioned factors within the process of analysis of the development of intercultural competence. Moreover, conditions were revealed (socialisation, education, formal and self-education and etc.), enabling Master's degree students foreigners to develop intercultural competence in the context of lifelong learning successfully.

The second part of the research analyses assessments of respondents about implemented educational activities at institution for educating wider competence, necessary for international cooperation as well as efficiency, educational effect on the expression of competences. The obtained factors are analysed: **General and metacognitive competences**, which reflect the nature of the construct best; it was composed from such competences as skills of debates, career management skills, social education, learning (metacognitive) competences, information skills and etc. The second factor is **competences of scientific activity and performing the research**, to which respondents attribute the narrow competence of performing the research (knowledge of research methods, research ethics, formation of problems) as well as general skills, which are related to scientific activity by respondents – presentation of the scientific research, skills of knowledge of electronic databases, knowledge about international science tendencies and programmes. The third factor describes **personal features and attitudes**, indicated by the Master's degree students, which cover critical thinking, independence, creativity and responsibility. Statements of this factor were assessed the most positively (M=4), but it was noticed that those variables were best assessed at the beginning of the project too. Statements of the fourth factor reflect **the construct of intercultural competence**. It covers knowledge about the other cultures and concrete scientific communities of other cultures, intercultural skills to compare and analyse differences between cultures as well as junctions of cultures and provisions of tolerance and flexibility when understanding other cultures. Respondents define the separate factor of **knowledge of EU language**, i.e. joint statements about various ways of using German / English (reading, understanding, writing, communicating in virtual environment). The separate factor, which is composed from one statement and which does not belong to other factors is **work in electronic learning environment**. The absolute majority of Master's degree students confirmed that work in distant environment is new form of studies, scientific activity and it is difficult to attribute it to general or other skills at the beginning of the semester. The greatest advance in assessment is observed when assessing statements about knowledge and studies in e-environment (assessment improved by 0,7 points) and factor of intercultural competence (assessment improved by 0,7 points). It is effected by the specific features of the group of respondents: the majority of them had Intercultural Science Communication module. A little less, but still significantly, the assessment of competence of performing the research and competence of scientific activity improved (asses-

sment improved by 0,6 points) as well as assessment of general and metacognitive competences (assessment improved by 0,5 points). Education of these particular competences was performed within reconstructed models by applying integrated learning of the foreign language and subject (i.e. Organisation of Scientific Research Work). The module Intercultural Science Communication also gives much attention to differences between implementation techniques of intercultural researches. Summarising the results of the research, it is possible to state that successful and efficient pedagogical effect was observed, when integrating innovative learning activities into study programmes of Master's degree studies.

Conclusions and generalisations from theoretical context of the Dissertation

1. After the performed theoretical scientific literature analysis it was defined that the competence is complex and multidimensional, holistic construct, treated as the total expression of the human potential with stressed personal features of a person as well as value provisions and skill to realise the accumulated potential and experience in activity. Therefore, development of competences should continue in the context of a lifelong continuous learning. The concept of a competence in the perspective of a lifelong learning (constructivist paradigm) covers aspects of the human socialisation, forms of formal, informal and self-education, as well gained qualifications, including learning at the workplace and others, considering not only functional competences, but personal experiences, personal features of the individual, attitudes, values, participation in civil society and etc. The competence should be assessed not only from the perspective of the period of formal education (e.g. course, programme), because competence of the student, prior his / her studies at university was educated under principles of formal, informal and self-education.

2. Analysis of the complexity of the definition of the concept of a competence highlighted two traditions of the definition of a competence – 1) concept of competences in the context of theories of qualifications and 2) the concept of a competence in the perspective of a lifelong learning. When analysing Lithuanian higher education and place of the competence in it, the narrow understanding of a competence is followed, that the competence is the composing part of qualification and means the functional ability to perform part of the activity. Such narrow understanding of a competence forbids discussions about the competence in the context of a lifelong learning. When generalising these concepts of competences it appears that behaviouristic and functional attitudes, attached to theories of qualification limits the concept of a competence to the work expression and concept of a qualification, though under holistic attitude, from the point of the perspective of a lifelong learning, the competence can not be understood narrowly, through qualification only, because the most important element of the competence is education of personality, public spirit, social competences and this indicates that the competence is important for a human being not only in the labour market, but in any other activity of a person.

3. Analysis of the scientific literature indicated that the concept of intercultural competence is defined by the context, moreover, the competence is closely related to professional activity, therefore it is possible to state that intercultural competence connects professional, objective, general competences depending from the educated profession and the concept of an umbrella competence is formed. Theoretical analysis revealed that connection of various competences into wider umbrella competences and dependability of the content of these wider competences upon the factors of the context (global, local and national, specific social-cultural, professional, sectoral and etc.) is the issue, which has not been much analysed. Consequently the model of intercultural competence of Master's degree students was prepared, where an important place is given to connection of general / transferable and specific competences, composed from competence of professional participation in intercultural activity of the Master's degree student, characteristic to any contemporary profession (businessmen, policemen, lecturers, social workers). Intercultural competence, being as part of the general competence, acquires different meaning and content in professional context.

4. As far as intercultural competence is a complex construct, multidimensional, which appears and is educated in connection with other competences, it is important to differentiate the process of education and definition of competences according to level (Bachelor's, Master's degree student). The person, acquiring competences of the research (in this case – the Master's degree student) as well as specialist from any sphere, seeking to compete in general space of scientific research (specialist – in international labour market) must acquire the *general competence* (including intercultural competence), covering skills, applicable to the majority of spheres of professional activity and necessary for a person, wishing to improve and adapt in the society successfully, next to *specific competence*, which is composed from knowledge in some particular sphere, technical skills. Therefore, within the analysis of educating intercultural competence of Master's degree student in professional context, it is important to educate the competence of research to the widest extent, because when we talk about intercultural competence of Master's degrees students, we must understand that it is the connection of various competences and that one competence joins other competences, i.e. general / transferable and special / objective competences. Students, coming to Master's degree studies, have various intercultural experiences from prior formal and informal education, socialisation during Bachelor's degree studies and etc., therefore level of their knowledge, skills, attitudes and values is different. Accordingly, education of intercultural competences of Master's degree students (general as well as special) needs the formed favourable educational environment, differentiated methods and forms of education and assessment, considering institutional internationalisation of institution of higher education (mobility of students, international scientific activity, strategies of internationalisation at home, by internationalising study programmes, developing education of skills, oriented towards academic activity by integrating European dimension, encouraging international scientific researches and projects as well as activities of studies of liberal academic culture).

5. Intercultural competence has interdisciplinary and multidimensional potential of education and socialisation. Though on the basis of the paradigm of traditional education, every part of intercultural competence (knowledge, skills, attitudes / values) can be educated separately, under appropriately selected pedagogical conditions, educational methods and etc., but on the basis of constructivist paradigm, the complex educational of all elements of intercultural paradigm is possible in real intercultural environment only and this ensures successful integration of Master's degree students into international labour / science market as well as further development of the available intercultural competence not in the professional context only, but in personality development as well.

6. Within the process of assessing intercultural competence, triangulation of assessment and measurement methods as well as techniques should be applied, in order to cover all components of intercultural competence (knowledge, skills, attitudes, personal qualities, cultural consciousness, metacognitive strategies) as well as to realise aims of new, unconventional assessment, based on education of competences by considering interests of all participants of educational process (learners, lecturers, organisation). Difficulties of assessing intercultural competence appear when attempts are made to perform holistic assessment, covering all components of the competence. Application of appropriate strategies and methods together for evaluation of education of intercultural competence, it is possible to cover several and sometimes many components of intercultural competence (e.g. experience of learning abroad combined with reflexive methods – portfolio, reflexive diaries). Assessment of intercultural competence must correspond to the development model of intercultural competence as well as possible dynamics of the competence improvement within process of intercultural education of intercultural experience. The assessment environment and methods should highlight this dynamics, therefore assessment and education under possibilities should be implemented by applying the experience education in the crossing of real or imitated cultures. In order to assess not only the knowledge, but the expression of skills and provisions too, techniques of assessment of intercultural competences should connect as much as possible assessment strategies – self-assessment, peer-assessment, tutor-assessment, group assessment, portfolio-assessment. This is the way the unconventional, new assessment, oriented towards the student and based on education of competence could be realised; it would enable the student to assess oneself as well as others and would ensure the feedback links as well as reflection on the educated person.

Conclusions and generalisations from empiric researches of the Dissertation:

1. Empiric research of the Work revealed the complexity of the construct of intercultural competence and confirmed not only theoretical hypothetical statements, but the hypothesis of the research, that intercultural competence is formed during the whole life of a human being and its education is effected by the experience of a person (formal, informal, self-education). After analysis of discovered and told experiences of primary socialisation of participant of the interview as well

as their importance on education of intercultural competence, it is possible to make conclusion, that the education of intercultural competence education and prior early experience effects the further development of intercultural competence and it is much determined by the influence of the society and culture. Role and attitude of the socium, society (multicultural, economical, social, historical environment) towards education of intercultural competence is a very important factor for the formation of intercultural competence. In this case, two tendencies can be identified, which were observed during the data analysis, obtained during interviews with Master's degree students (Lithuanians, studying in Lithuania, having intercultural experience and foreigners, who study or studied in Lithuania):

- Master's degree students, who have intercultural experience and study in Lithuania, when speaking of and remembering their prior experience (gained earlier, formed during the process of socialisation and education), indicate the effect of the family institute and school on education of intercultural competence as the determining factors. Meanwhile the effect of the society and culture on the early education of intercultural features was not mentioned by participants of the survey at all. Lithuanian culture is monocultural, there are no big ethnic groups and minorities, the solving of problems, related to "diversity" is not encountered. On the other hand, mono-linguistic character, observed in Lithuania also does not form conditions to get acquainted with cultural variety and encounter language problems.
- Master's degree students from abroad, who study or studied in Lithuania, when speaking of and telling own prior experience (gained earlier, formed during the process of socialisation and education), firstly mention the factor of society and culture as the determining factor within the formation of their intercultural competence. Later they mention the school, the family institute, but the family institute in this case is mentioned not only in cognitive intercultural context, but in professional intercultural context as well and this is not characteristic to the case of Master's degree students Lithuanians. Such results indicate that the effect of the society and culture becomes very important factor for educating intercultural competence of Master's degree students, which is determined by the experience, gained during the primary socialisation and which is later developed and expanded in other institutes of socialisation of a person.

2. When analysing the effect of internal and external motivation for education of intercultural competence, students Lithuanians mainly describe subconscious development, understanding of intercultural competence that maybe the knowledge of the foreign language shall be useful in future, while internal motifs of students foreigners, who study / studied in Lithuania, which attracted them to international cooperation, are much wider and influenced by the cultural – social context, related with professional curiosity, understanding, that they should travel

a lot being at a young age as well as wish to live and work in other culture. But analysis of external motifs revealed the importance of the role of family, lecturers and teachers as well as encouragements, suggestions to travel, evaluation of the level of the foreign language and etc. Participants of the survey, who had the purposeful direction towards intercultural life and external motivation as well as support, were more successfully included into international activities, journeys during studies or practices.

3. Important role in educating intercultural competence of Master's degree students is given to institution of higher education and general institutional policy as well as to performed processes of internationalisation. Much attention is given not only for the implementation of distant (institutional) factors (1) participation of institution of higher education in international programmes; (2) the foreign language policy at university within improvement of international dimension; (3) information publicity and spread, which gives students more possibilities to participate in international activities, but to close factors (study programme, where Master's degree students study), improvement of internationalisation factors (1) the foreign language, used during studies, (2) experience with incoming lecturers-foreigners, (3) inclusion of Erasmus students into the process of studies in some concrete study programme, (4) interdisciplinary features of the study programme, (5) participation of Master's degree students in international scientific conferences), which contribute to education of intercultural competence through formation of educational conditions for solving various real intercultural problems, but by improving internationalisation of study programmes too, not only through presenting Master's degree students with abstracts of lectures of internationalised content and links to scientific literature in the foreign language, but through development of simulation tasks, intended for independent work as well as teamwork, giving and evaluating tasks of the project type too.

4. Generalising, it is possible to state that educational environment in Lithuanian institutions of higher educations has not been sufficiently oriented towards the learning paradigm and does not sufficiently enable the student to gain intercultural competences. Though, there are separate cases, according to participants of the survey; analysis of all conditions of educational activity, starting from psychological conditions, i.e. positive climate, indicate that there are no parity relations between lecturers and students, because of the rotten formal communication between the lecturer and the student, which comes from prior experiences of the student (the function of one is the expert function, while of the other – the passive listener). It is important, that changes within this sphere are observed, because respondents indicate that the younger lecturers are more cooperative, communicative and tend to participate in informal meeting for discussions and etc. Other very important observation of participants of the survey is the insufficient competence of the lecturers, composed from objective, pedagogical, communicative, scientific competences; Lithuanian lecturers lack pedagogical competence (composed from understanding of didactics, psychology and education management as well as com-

municative competence, which covers cooperation, skills of teamwork, knowledge of the foreign language and information skills). Students mark poor skills of the foreign language of the lecturer as the negative factor; this significantly reduces the level of preparation of students and education of their intercultural competences. When comparing competence of foreign lecturers, student pay attention to skills to motivate and attract attention to the subject as well as skills to apply active learning methods, allowing attaining especially good results. Meanwhile, Master's degree students, within analysis of the process of studies in own institutions, lack interactive, activating methods, which are found during studies in foreign institutions, e.g. the teamwork, discussions, simulation games, problem learning. Activating methods, according to participants of the survey, are one of the most motivating factors to study.

5. Results of the research revealed that within development of intercultural competence of Master's degree students, educational aids become very important (experience, problem, reflexive, collaborative learning), with link with theoretical knowledge and are acquired in formal as well as self-education and in case of appearance in the real situation, when solving real intercultural problems, they activate in some concrete situation or problem. The research revealed experienced problem situations of participants, which developing their intercultural competence and its elements, which appeared during participation in Erasmus exchange programme in real environments of intercultural interaction. The elements of intercultural competence, described in theoretical models as the educated with many difficulties, was expanded – attitudes and personal features: within analysis of interview of participants of the survey, it appeared that available theoretical knowledge and skills, acquired during the formal education, contribute to the development of practical knowledge about self-education in the workplace and their application when solving problems or situations, appearing during work. Therefore, education of intercultural competence requires appropriate theoretical knowledge, so it could later be activated in practice. The appeared education scenario of growth as well as development of intercultural competence reflects the complexity of the formation of a competence, which is dependent upon problem, prior experience, formal and self-education. Generalising experiences gained by the Master's degree students foreigners, knowledge (theoretical), gained by coming to the different culture or by staying in it, becomes very important, because it helps avoiding deep conflicts and misunderstandings when communicating with representatives from different cultures.

6. Results of the quantitative research indicate **efficiency and success of pedagogical impact by integrating learning activities:**

6.1. Factorial analysis, performed during quantitative research indicated that metacognitive element of the research competences of Master's degree students, necessary for international scientific cooperation improved at the end of the semester: students started defining the structure of this competence more clearly and differentiating its parts. Participants of the survey better assess the level of all

competences, educated during the period of pedagogical intervention (if comparing assessments at the beginning and end of semesters). Only assessments of personal features and skills of the foreign language revealed the light advance and it can be explained by the fact, that the change of personal features and attitudes needs the longer period of time than the one semester as well as more intensive experience learning, close to the real social and work environment than the one applied in auditorium and distant learning.

6.2. When comparing assessments of foreign language competences of students, who participated and not participated in educational activities, it was defined that those who participated in educational activities improved their skills of professional English / German language reading and understanding, preparation of texts as well as knowledge of scientific foreign language (German, English, Russian). This data evidences **the efficiency of the applied learning methods of integrated foreign language and subject as well as of the course of specialised intensive foreign language learning**. The mentioned aids of the project were purposely directed towards the development of skills of the scientific text understanding.

6.3. When comparing assessments of elements of the research implementation competences of Master's degree students, who participated and not participated in educational activities, it was defined that those who participated in educational activities better assess **all components of the competence of research implementation**. It evidences the efficiency of educational aids, applied during the project: scientific-applied researches of Master's degree students in business companies and organisations, the module of integrated foreign language and subject learning "Organisation of the Scientific Research Work".

6.4. Within the survey of change the average **connection between special and general skills of the scientific competence** was identified (correlation between implementation of the research and the foreign language, skills of information literacy, career and time management) and it validates the structure of the wide research competence, necessary for the international cooperation, described in the Dissertation.

The survey revealed the effect of distance learning on development of skills of independent work and time management. Studies in distant environment encouraged students to give sufficient amount of time for implementation of tasks, educated skills to work consequently and methodologically by performing and timely presenting tasks of independent work for accumulative evaluation.

6.5. The positive effect of scientific experience abroad on the assessment of the research competence on international cooperation was identified. It indicates that this competence can be successfully developed with higher internationalisation of Master's degree studies through mobility. Within assessment of the development of intercultural competence it was defined that the Master's degree students, who participated in educational activities, improved the cognitive and metacognitive element of this competence: Master's degree students deepened their knowledge about general and scientific cultural differences, got acquainted with peculiarities

of scientific cultures of other countries, assessed level of own intercultural competence and formed strategies for the development of this competence. And even the distance module “International Science Communications” did not offer possibilities to realise the direct intercultural learning experience, while intercultural cooperation happens in real social environment, but the distance module of analytical type in monocultural, culturally homogenous learning environment, demonstrated the advance of provisions in intercultural environment.

Publications in reviewed periodicals on the theme of Dissertation:

1. Mažeikienė, N., Virgailaitė-Mečkauskaitė, E., (2007). The Experience of Measurement and Assessment of the Intercultural Competence in Education (Tarpkultūrinės kompetencijos matavimo ir vertinimo patirtis edukologijoje) // *Socialiniai mokslai*, 2007.

2. Mažeikienė, N., Zubilina, O., Virgailaitė-Mečkauskaitė, E., Ruškus, J., Tarptautiniam bendradarbiavimui reikalinga tyrimu kompetencija aukštojo mokslo ir rinkos internacionalizacijos salygomis // *Socialiniai mokslai*, 2008, Nr. 2 (60).

Publications in conference editions on the theme of Dissertation:

1. Mažeikienė, N., Virgailaitė-Mečkauskaitė, E., Ališauskienė, S. (2008). Competence Based Teaching and Evaluation Methods/Strategies Online: Analysis of Intercultural Communication course. Rienties, B., Giesbers, B., & Gijsselaers, W.H. (2008). *Student Mobility and ICT: Can learning overcome barriers of lifelong learning?* Maastricht: FEBA ERD Press. ISBN 978-90-813727-1-8.

2. Mažeikienė, N., Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2009). Competence Based Teaching and Evaluation Methods / Strategies Online, (2009). *EDULEARN proceedings* CD. ISBN:978-84-612-9802-0.

3. Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2009). Portfolio metodo taikymas ugdant ir vertinant tarpkultūrinę kompetenciją nuotoliniu būdu. *Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose – 2: publications of the conference*, ISSN 2029-3224.

Presentations in scientific conferences on the theme of Dissertation:

1) Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2007). Tarpkultūrinės kompetencijos matavimo ir vertinimo patirtis edukologijoje. Conference of Doctoral students in Social Sciences and Young Researchers: “*Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose: patirtis, galimybės ir ribos*”. Kaunas: KTU, 19 October 2007.

2) Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2008). Analysis of Strategies and Instruments for Evaluating Intercultural Competence and Peculiarities of Teaching in a Distant (Online) Mode. *Suaugusiųjų mokymas ir nuotolinio mokymosi kokybė / Adult Learning and e-Learning Quality*. Kaunas: VDU, 25-26 November 2008.

3) Mažeikienė, N., Ališauskienė, S., Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2008). Competence Based Teaching and Evaluation Methods/Strategies Online: Analysis of Intercultural Communication Course. *Tarptautinėje konferencijoje “Student Mo-*

bility and ICT: Can E-LEARNING overcome barriers of Life-Long learning?”. Maastricht (the Netherlands), 19-20 November 2008.

4) Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2009). Tarpkultūrinės kompetencijos elementų ugdymas ir vertinimas nuotoliniu studijų aplinkoje. “*Tarpdisciplininiu tyrimu link*”. Šiauliai: Šiauliai University, 20–21 02 2009.

5) Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2009). Competence Based Teaching and Evaluation Methods / Strategies Online. International conference *EDULEARN: Education and New Learning Technologies*. Spain (Barcelona), 06-08 07 2009.

6) Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2009). Portfolio metodo taikymas ugdant ir vertinant tarpkultūrinę kompetenciją nuotoliniu būdu. Continuous Conference of Doctoral students in Social Sciences and Young Researchers: “*Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose - 2*”. Kaunas: KTU, 09 10 2009.

7) Virgailaitė-Mečkauskaitė, E., (2009). Portfolio metodo taikymas ugdant ir vertinant tarpkultūrinę kompetenciją: perėjimas nuo tradicinio prie konstruktyvistinio požiūrio. Continuous VIII International Scientific Conference “*Mokytojų rengimas XXI amžiuje: pokyčiai ir perspektyvos problema*”. Šiauliai: Šiauliai University, 20 11 2009.

8) Šaparnienė, D., Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2009). The Use of Innovative Teaching and Learning Methods Online: Development and Implementation in Management Information System Course. *Student Mobility and ICT: Dimensions of transition*. Amsterdam (the Netherlands), 15–16 12 2009.

BRIEF INFORMATION ABOUT THE AUTHOR:

Eglė Virgailaitė-Mečkauskaitė – the Director of the Project Management Department in Siauliai University, lecturer at the Department of Philosophy and Anthropology at the Faculty of Humanities.

Scientific interests: intercultural communication, intercultural education, social management and project activity, education and assessment of competences.

Address: Siauliai University, Project Management Department, Vilniaus st. 88, LT-76285 Šiauliai, Lithuania.

Tel. 370 41 393 073, e-mail: e.virgailaite@cr.su.lt

ĮVADAS

Temos aktualumas ir reikšmingumas. Globalios civilizacijos tapimo procese, visuomenės transformacijos sąlygomis, žinių visuomenės, žinių ekonomikos, kūrybinės visuomenės laikotarpiu, didėjant visuomenės įvairovei (atsiranda platesnis kultūros apibrėžimas), svarbūs tampa ne tik etnosų skirtumai, bet ir plačiąja prasme kultūrinių, socialinių identitetų įvairovė (Baudrillard, 1988; Foucault, 1982). Vis daugiau žmonių gyvena multikultūrinėje skirtingo tikėjimo, tautybių, multilingvizmo ar rasių aplinkoje, o kitataučių integracija ir tarpkultūrinė sąveika, tarpkultūrinis dialogas tampa neišvengiami, nes atsiranda naujos tarptautinio bendradarbiavimo ir sąveikos su aplinka perspektyvos – asmeninės ir profesinės pažintys, ryšiai su kitų tautų žmonėmis bei jų kultūra. Terminas „tarpkultūrinis“ labai glaudžiai siejasi su terminu „multikultūrinis“, tačiau turi skirtingas prasmes.² Siekiant kurti pozityvius ir demokratiškus tarpusavio santykius, stengiamasi pažinti kitataučius, kaupiti žinias apie jų kultūrą ir tradicijas, galų gale atsiranda poreikis išmokyti gyventi su tokiais žmonėmis, todėl atsiranda tarpkultūrinę kompetenciją turinčių visuomenės narių, tarp jų ir kvalifikuotų specialistų, galinčių dirbti visur, bendradarbiauti su kitomis šalimis, poreikis.

Aukštojo mokslo kontekste mokymasis visą gyvenimą tampa ne vien asmenybės raiškos būdu, bet ir socialinės bei ekonominės pažangos prielaida. Tad Bolonijos procesas, kurio esmė yra Europos universitetinių studijų derinimas ir integracija, ir su juo susijusios konvencijos (Lisabonos strategija, 1997; Berlyno komunikatas, 2003; Bergeno komunikatas, 2005) siekia sukurti Europos aukštojo mokslo erdvę tam, kad būtų išplėstos piliečių įsidarbinamumo galimybės lokaliu, nacionaliniu lygmeniu ir bendroje Europos erdvėje, padidintas Europos ekonominis, socialinis, kultūrinis, pilietinis konkurencingumas. Bolonijos proceso tikslai aukštosios mokykloms kelia naujus tarptautinio bendradarbiavimo reikalavimus: didinti dėstytojų ir studentų mobilumą, socialinį ir akademinį atvirumą, diegti europietiškus metmenis studijų procese ir tuo pagrindu sparčiau internacionalizuoti studijas.

Mokslinis iširtumas ir naujumas.

Kompetencijas analizuojantys autoriai (Jucevičienė, 2002, 2007; Jucevičienė, Lepaitė, 2000; Saulėnienė, 2003; Lepaitė 2001; van Loo and Semeijn, 2001; Ellingboe, 1998; Elliott & DiPerna, 2002) siekia atrasti universalius kompetencijos elementus (žinios, gebėjimai, nuostatos), apibrėžti skirtingus požiūrius į kompetenciją. Tačiau kol kas mažai ištirtas įvairių kompetencijų jungimasis į platesnes skėtines kompetencijas ir tokių platesnių kompetencijų turinio priklausomybė nuo konteksto veiksnų (globalių, lokalių ir nacionalinių, specifinių socialinių-kultūri-

² Multikultūrinėje aplinkoje tarpkultūrinis dialogas ir bendravimas tampa tinkamiausiu demokratinės komunikacijos būdu. Kaip teigia Saugienė ir Liaudanskienė (2003), Rey (1992), multikultūriškumas konstatuoja situaciją, būseną, o tarpkultūriškumas reiškia procesą ir veiksmą. Panašiai teigia ir Portera (2008), kad multikultūriškumo koncepcija naudojama kategorizuoti skirtingas visuomenes pagal etninę įvairovę, o tarpkultūriškumo konceptas akcentuoja dinامينius kultūrų bendravimo ir veikimo kartu aspektus, ne tik konstatuoja situaciją, bet ir nurodo metodus bei strategiją ateities veiklai.

nių, profesinių, sektorinių ir t.t.). Labai svarbus tampa kompetencijų jungimasis su kitomis kompetencijomis (skėtinių kompetencijų atsiradimas), atitinkantis specifinius konteksto poreikius. Todėl kai kalbama apie magistrantų tarpkultūrinę kompetenciją, reikia suprasti, kad tai yra įvairių kompetencijų junginys ir kad viena kompetencija jungiasi su kitomis kompetencijomis, t.y. bendrosiomis / perkeliomosiomis ir specifinėmis / dalykinėmis kompetencijomis. Remiantis daugelio autorių (Geistmann, 2002; Risager, 2000; Leenen, 2002; Mažeikiene, Loher, 2008) išsakyta nuomone, kad tarpkultūrinės kompetencijos apibrėžimą lemia kontekstas, be to, kompetencija glaudžiai siejasi su profesine veikla, galima teigti, kad bendrieji gebėjimai (tarp jų ir tarpkultūrinė kompetencija) jungiasi su dalykinėmis ir metodinėmis kompetencijomis priklausomai nuo ugdomos profesijos – ir tik tada atsiranda profesinės kompetencijos. Todėl tarpkultūrinė kompetencija, būdama bendrosios kompetencijos dalis, profesiniame kontekste įgauna vis kitokią reikšmę ir turinį.

Kompetencijos sampratų įvairovė (biheavioristinė, funkcionalistinė, multidimensinė / holistinė) rodo, kad kompetencijos konstruktas yra sudėtingas, apimantis žinias, įgūdžius, požiūrius, elgesį, darbo įpročius, gebėjimus, asmenines savybes ir kt. (Gangani ir kt., 2004; Green, 1999; Naquin ir Wilson, 2002; Nitardy ir McLean, 2002; Russ-Eft, 1995). Todėl būtų klaidinga kompetenciją vertinti konkretaus formaliojo mokymosi laikotarpio perspektyvoje (tarkime, kurso, programos), nes akivaizdu, kad dar iki studentui pradėdant studijas universitete, jo kompetencija buvo ugdoma tiek formaliojo, tiek neformaliojo, tiek savaiminio ugdymo principais. Kitaip tariant, analizuojant kompetencijos ugdymą ir vertinimą, reikia atsižvelgti į socializacijos procesus.

Disertacijoje šiai mokslinei problemai spręsti suformuluoti tokie **probleminiai klausimai**:

- 1) Kokia yra tarpkultūrinės kompetencijos struktūra, sudedamieji elementai ir kokios edukacinės strategijos, metodai ir pedagoginis poveikis ugdymo tam tikrus studijų rezultatus (žinias, gebėjimus, nuostatas / vertybes)?
- 2) Kaip bendroji ir profesinė tarpkultūrinė kompetencija jungiasi su kitomis kompetencijomis?
- 3) Kokia yra aukštosios mokyklos ugdymo veiksnių įtaka bendrosios ir profesinės tarpkultūrinės kompetencijos formavimuisi?
- 4) Kokia yra socializacijos ir savaiminio ugdymo reikšmė ugdant magistrantų tarpkultūrinę kompetenciją aukštojoje mokykloje?

Tyrimo objektas – tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo ypatybės magistrantūros studijose.

Tyrimo tikslas – atskleisti tarpkultūrinės kompetencijos struktūrą, sudedamuosius elementus bei ugdymo ir vertinimo strategijų, metodų ir formų veiksmingumą ugdant magistrantų tarpkultūrinę kompetenciją.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti tarpkultūrinės kompetencijos sampratą ir jos ugdymą skirtingų teorinių ir metodologinių priemonių ir paradigmu kontekste.

2. Atskleisti tarpkultūrinės kompetencijos struktūrą, modelius, konstrukto dimensionalumą, sąryšį su kitomis kompetencijomis, skėtinių kompetencijų formavimąsi bei struktūrinius elementus charakterizuojančius parametrus.
3. Identifikuoti ir apibūdinti tarpkultūrinės kompetencijos (bendrosios ir profesinės) ugdymo ir vertinimo strategijas bei metodus aukštajame moksle.
4. Atlikus kiekybinį ir kokybinį tyrimą trijose Lietuvos aukštojo mokslo institucijose, atskleisti socialinių mokslų magistrantūros programose studijuojančių magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos patirtį ir bendrosios bei profesinės tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo galimybės monokultūrinėje (institucinėje) ir tarpkultūrinėje aplinkoje.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

1. Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas aukštajame moksle turėtų apimti ne tik turimą asmens patirtį, bet ir formalaus, savaiminio, neformalaus mokymosi formų derinimą ugdymo procese.
2. Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas mokymosi visą gyvenimą kontekste turėtų apimti asmens pirminės socializacijos ir ugdymo etapus (mokyklą, šeimą, bendraamžių grupes, kt.) ir tęstis apimant brandžią profesinę veiklą ir asmens socialinę raišką.
3. Tarpkultūrinė kompetencija yra mokymosi ir asmeninės raidos esant tam tikroms pedagoginėms sąlygoms ir teigiamai patirčiai rezultatas.
4. Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas turėtų apimti bendrosios tarpkultūrinės kompetencijos ir profesinės tarpkultūrinės kompetencijos derinimą, taip užtikrinant pasirengimą sėkmingam integravimuisi į tarptautinę darbo rinką ir asmeninį tobulėjimą.
5. Kiekviena tarpkultūrinės kompetencijos sudedamųjų dalių (žinios, gebėjimai, nuostatos / vertybės) gali būti ugdomos atskirai, atitinkamai parinkus pedagogines sąlygas, ugdymo strategijas (patirtinį mokymąsi, probleminį mokymąsi), tačiau kompleksiškas tarpkultūrinės kompetencijos visų elementų ugdymas įmanomas tik realioje tarpkultūrinėje aplinkoje.

Hipotezė:

Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymui svarbi tampa anapus formaliojo ugdymo esanti sritis, t.y. jos ugdymuisi turi įtakos asmens individuali ir institucinė patirtis bei kitos edukacinės aplinkos ir formos (už universiteto ribų, bendruomenėse, įmonėse, socialiniuose tinkluose ir pan.) ir asmens individuali patirtis. Tad tarpkultūrinę kompetenciją prasminga vertinti ne tik konkretaus formaliojo mokymosi laikotarpio perspektyvoje (bakalauro ar magistro), nes pagrindinė tarpkultūrinės kompetencijos formavimosi prielaida yra žmogaus motyvacija, asmeninės savybės ir turima tarpkultūrinė patirtis.

Tyrimo metodai

Tyrimo metu, atsižvelgiant į tiriamo objekto sudėtingumą, multidimensiškumą ir kompleksiškumą, taikyti teoriniai, kiekybiniai ir kokybiniai tyrimo metodai, naudojant metodų trianguliacijos koncepciją:

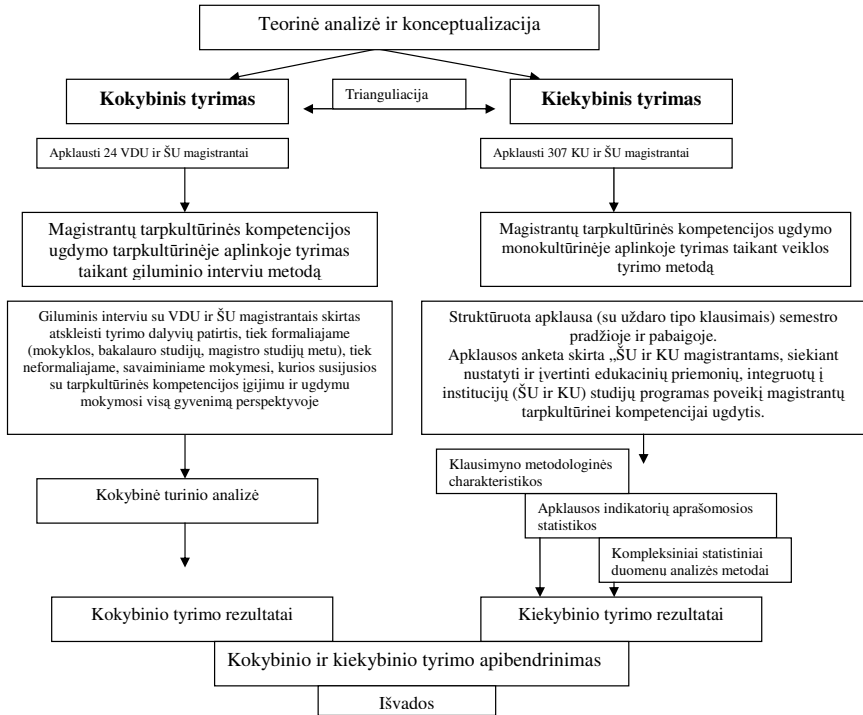
Mokslinės literatūros analizė atlikta apžvelgiant ir analizuojant tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo galimybes / ypatybes aukštajame moksle. Atskleista magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos struktūra, elementai, pedagoginės prielaidos jai ugdytis mokymosi visą gyvenimą kontekste. Atskleisti tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo ir vertinimo scenarijai (mokymosi modeliai) asmens, studijų programos, instituciniu lygiu.

Giluminis interviu (pusiau struktūruoto tipo) taikytas siekiant atskleisti tyrimo dalyvių patirtį, tiek formaliajame (mokyklos, bakalauro studijų, magistro studijų metu), tiek neformaliajame, savaiminiame (darželyje, šeimoje, draugų rate, kelionių metu ir pan.) mokymosi procese, susijusią su tarpkultūrinės kompetencijos įgijimu ir ugdymu mokantis visą gyvenimą. **Kokybinio tyrimo empirinę bazę** sudarė 24 informantai – Šiaulių universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto socialinių mokslų srities studijų programų (Tarpkultūrinės ugdymas ir tarpininkavimas, Socialinis darbas, Socialinė politinė kritika, Socialinė antropologija, Vadyba, Ekonomika, Edukologija) magistrantūros studijų studentai, turintys skirtingą institucinę patirtį ugdantis tarpkultūrinę kompetenciją ir asmeninę patirtį dalyvaujant / nedalyvaujant realioje tarpkultūrinėje aplinkoje Erasmus studijų metu, stažuočių, konferencijų metu arba ugdantis tarpkultūrinę kompetenciją atitinkamomis edukacinėmis priemonėmis, metodais (patirtinio, probleminio mokymosi) institucinėje studijų programoje. Tyrimas atliktas Šiaulių universitete ir Vytauto Didžiojo universitete apklausiant ne tik Lietuvos (studijuojančius ŠU ir VDU) magistrantus, bet ir užsienio piliečius, studijuojančius ar studijavusius Lietuvos aukštosiose mokyklose (ŠU arba VDU). Kokybinio tyrimo metu surinkta pakankamai faktinės medžiagos, leidžiančios atlikti turinio analizę, ją interpretuoti, analizuoti ir surinktus duomenis sieti su teorija.

Struktūruota apklausa (uždaro tipo klausimai) taikyta siekiant nustatyti ir įvertinti edukacinių priemonių, integruotų į institucijų (ŠU ir KU) socialinių mokslų srities studijų programas (Ekonomika, Vadyba, Edukologija), poveikį magistrantų tarpkultūrinei kompetencijai ugdytis. Tam tikslui buvo atliktas kiekybinis tyrimas, kuriuo siekiama nustatyti tarptautiniam moksliniam bendradarbiavimui reikalingos kompetencijos pokytį, lyginant kompetencijos raišką semestro pradžioje ir pabaigoje, įgyvendinant įvairias edukacines veiklas. Kiekybinio tyrimo instrumentą sudarė 7 diagnostiniai blokai (kalbiniai gebėjimai ir žinios, tyrimo atlikimo gebėjimai ir žinios, karjeros ir laiko vadybos įgūdžiai ir žinios, informacinio raštingumo ir naudojimosi kompiuteriu įgūdžiai, socialinio bendravimo / komunikacijos įgūdžiai, tarpkultūrinė kompetencija ir asmeninės savybės) ir 46 diagnostiniai kintamieji. Tyrimo metu buvo apklausti 307 magistrantai: iš jų 20 studijuoja KU, likusieji – ŠU Edukologijos, Ekonomikos ir Vadybos magistrantūrose. Atliekant tyrimą buvo apklausti magistrantai, išbandę vykdytą edukacinį poveikį: studijavę dalykus,

kuriuose buvo integruota užsienio kalba, išbandę papildomojo ugdymo programos dalykus, kursus (Specialybės anglų / vokiečių kalba, Tarptautinio mokslo komunikacijos kursas ir kt.), ugdančius magistrantų mokslinę, užsienio kalbų, tyriminę, tarpkultūrinę ir kt. kompetencijas.

Statistinė duomenų analizė atlikta taikant SPSS 16.0 Windows statistinių duomenų apdorojimo programą. Disertacinio tyrimo proceso logikos schema pateikta 1 paveiksle.

1 pav. Magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo tarpkultūrinėje ir monokultūrinėje aplinkoje empirinio tyrimo proceso logikos schema

Tyrimo teorinis reikšmingumas: 1) apibrėžta ir pristatyta tarpkultūrinės kompetencijos struktūra, modeliai, struktūrinius elementus charakterizuojantys parametrai; 2) išanalizuotos magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos (bendrosios ir profesinės) ugdymo ir vertinimo strategijos ir metodai aukštajame moksle; 3) atskleistos siaurosios ir plačiosios kompetencijos sampratos mokymosi visą gyvenimą požiūriu; 4) pristatytas tarpkultūrinės kompetencijos konstrukto dimensionalumas, bendrosios ir profesinės tarpkultūrinės kompetencijos jungimasis su kitomis bendrosiomis, metodinėmis ir dalykinėmis kompetencijomis, taip sudarant ir formuojant skėtines kompetencijas; 5) atskleisti tarpkultūrinės kompetencijos

ugdymo ir vertinimo scenarijai (mokymosi modeliai) asmens, studijų programos, instituciniu lygiu; 6) aprašytos mokymosi strategijos (refleksyvusis, patirtinis, probleminis mokymasis, bendradarbiavimą skatinantis mokymasis ir kt.) ir metodai, ugdantys tarpkultūrinės kompetencijos elementus.

Tyrimo praktinis reikšmingumas: 1) išanalizuotos magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo sąlygos mokymosi visą gyvenimą kontekste gali padėti tobulinti studijų procesą, įtraukiant asmens ankstyvosios socializacijos ir ugdymo patirtį (mokyklą, šeimą, bendraamžių grupes, hidden curriculum ir pan.), integruojant įvairius iš studento patirtį ir veiklą orientuotus mokymosi metodus; 2) išryškinta patirtinio (neformaliojo ir savaiminio) mokymosi reikšmė galėtų būti naudinga ugdant magistrantų tarpkultūrinę kompetenciją aukštajame moksle ir derinant formalus, savaiminio, neformalaus mokymosi formas ugdymo procese; 3) tyrimo rezultatai yra svarbūs aukštosioms mokykloms tobulinant studijų programas, integruojant konstruktyvistinę paradigmą ir atsižvelgiant į tarpkultūrinės kompetencijos sudedamųjų dalių (žinios, gebėjimai, nuostatos / vertybės) ugdymą, parenkant pedagogines sąlygas, ugdymo strategijas (patirtinį mokymąsi, probleminį mokymąsi, bendradarbiavimu grindžiamą mokymąsi, duomenų rinkimu grindžiamą mokymąsi (angl. *evidence based*) ir kt.), tobulinant institucinės internacionalizacijos procesus, atkreipiant dėmesį į tai, kad kompleksiškas tarpkultūrinės kompetencijos visų elementų ugdymas įmanomas tik realioje tarpkultūrinėje aplinkoje; 5) pagrįstas magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas turėtų apimti bendrosios tarpkultūrinės kompetencijos ir profesinės tarpkultūrinės kompetencijos derinimą, taip užtikrinant pasirengimą sėkmingam integravimuisi į tarptautinę darbo rinką ir asmeninį tobulėjimą, kuris turėtų būti tobulinamas ugdant magistrantus institucinėse studijų programose.

Tyrimo mokslinis naujumas: 1) išryškintas tarpkultūrinės kompetencijos multidimensiškumas ir ugdymo sudėtingumas, kaip prielaida magistrantūros studijose ugdant tiek bendrąją, tiek profesinę tarpkultūrinę kompetenciją, integruoti kuo įvairesnius individų turimą patirtį atitinkančius ugdymo strategijas ir metodus; 2) išryškintas dominuojantis aukštosiose mokyklose tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas ir vertinimas konkrečiau formaliojo mokymosi laikotarpio perspektyvoje (bakalauro ar magistro), nors pagrindinė tarpkultūrinės kompetencijos formavimosi prielaida yra žmogaus motyvacija, asmeninės savybės bei anksčiau įgyta tarpkultūrinė patirtis.

Disertacijos struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, keturios dalys: pirmoji ir antroji dalys apima teorinio tyrimo rezultatus; trečioji dalis sudaryta iš empirinio tyrimo metodologijos analizės; ketvirtoji dalis sudaryta iš kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatų pristatymo; išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai.

DISERTACIJOS TURINIO APŽVALGA

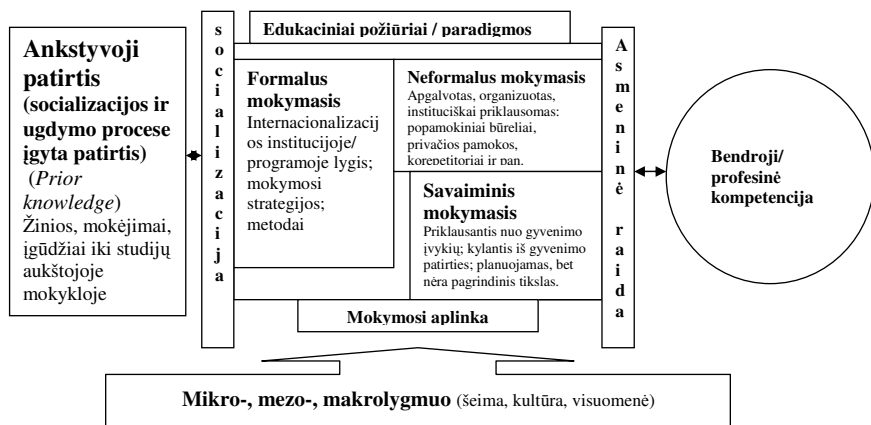
Įvade pagrindžiamas darbo aktualumas, mokslinis problemiškas. Apibrėžtas tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai, hipotezė, aprašyta tiriamųjų imtis. Nu-

sakomas teorinis darbo naujumas ir praktinis reikšmingumas. Pateiktas publikuotų mokslinių darbų sąrašas.

1 SKYRIUS. Tarpkultūrinės kompetencijos samprata skirtingų teorinių ir metodologinių priėgų ir paradigų kontekste

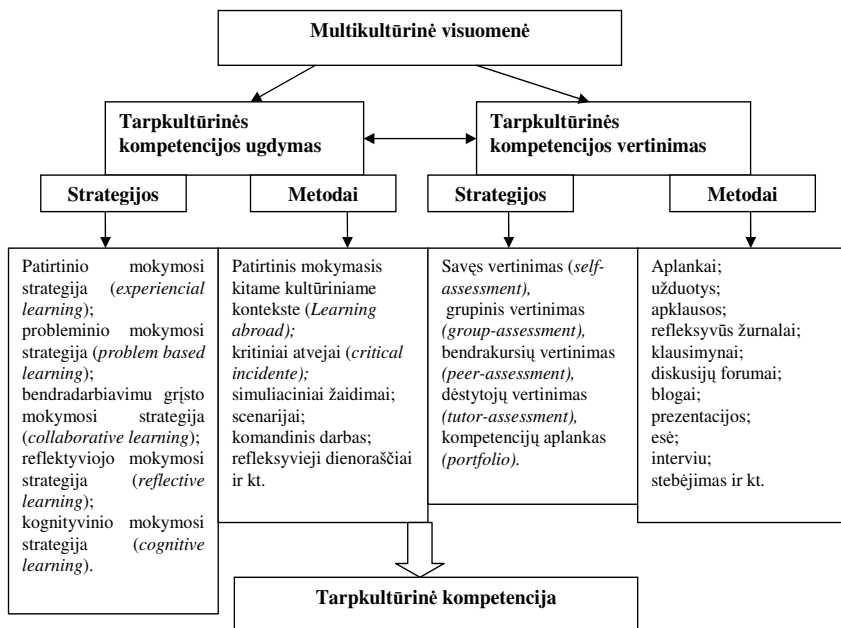
Pirmame skyrelyje aptariama kompetencijos samprata įvairovė, išryškėjusi atliekant mokslinės literatūros analizę. Aptiriamos trys kompetencijos sąvokos aiškinimo sampratos: kompetencijos samprata biheivoristinėje (Amerikos modelis), funkcinėje (Anglijos modelis) ir multi-dimensinėje, holistinėje tradicijoje (Prancūzijos, Vokietijos, Austrijos modelis). Taip pat analizuojamos kompetencijos konstrukto aiškinimo įvairovės atsirandimo priežastys dėl skirtingo koncepto siejimo su kitomis sąvokomis: kvalifikacija; kompetentingumu; gebėjimais, įgūdžiais, mokėjimais; profesionalumu; pasirodymu; žiniomis, gebėjimais, požiūriais / vertybėmis. Išsamiai analizuojamos plačioji ir siauroji kompetencijų aiškinimo tradicijos, kurių viena akcentuojama tyrėjų ir mokslininkų, kalbančių apie kvalifikacijos teoriją, o antroji samprata kompetenciją aiškina per žmogaus mokymosi visą gyvenimą perspektyvą. Taip pat pirmame skyrelyje aptariama kompetencijų jungimosi kontekstualumo svarba skėtinių kompetencijų atsiradimui dėl specifinių konteksto veiksnių (globalių, lokalių ir nacionalinių, specifinių socialinių-kultūrinių, profesinių, sektorinių ir t. t.). Aptariant magistrantų tarpkultūrinę kompetenciją, parodoma, kad tai yra įvairių kompetencijų junginys ir kad viena kompetencija jungiasi su kitomis kompetencijomis, t. y. bendrosiomis / perkeliamosiomis ir specifinėmis / dalykinėmis kompetencijomis.

Antrajame skyrelyje analizuojamas kompetencijos ugdymas ir vertinimas socializacijos, neformalaus ir savaiminio mokymosi kontekste, atkreipiant dėmesį į tai, kad kompetencija, būdama sudėtingu konstruktu, ugdomu visą žmogaus gyvenimą, apima visus socializacijos veiksnius (mokyklą, šeimą, bendraamžių grupes ir pan.), formalaus, savaiminio, neformalaus mokymosi formas, mokymosi visą gyvenimą strategiją, žmogaus turimą patirtį (žr. 2 pav.). Aptariant kompetencijos ugdymo ir vertinimo strategijas bei metodus, išskiriama patirtinio, probleminio, reflektatyviojo, bendradarbiavimu grįsto mokymosi svarba ugdant kompetenciją. Kompetencijos ugdymas ir vertinimas disertacijoje analizuojamas konstruktyvizmu besiremiančiu požiūriu, teigiančiu, kad nėra universalios kompetencijos sampratos, nes kompetencijos konstruktas yra dinamiškas, o kompetencijos apibrėžimas priklauso nuo ją apibrėžiančių žmonių pozicijos ir nuomonės, apibrėžimo tikslo, įmonės, sektoriaus ir aplinkos kontekste. Taip pat aptiriamos tradicinio ir naujojo kompetencijos vertinimo tradicijos.

2 pav. Kompetencijos ugdymą visą gyvenimą sąlygojantys veiksniai

Trečiajame skyrelyje analizuojamas tarpkultūrinės kompetencijos konstrukto dimensionalumas ir jos struktūrinių elementų conceptualus pagrindimas. Aptariamas tarpkultūrinės kompetencijos modelis ir struktūra. Apibendrinamos mokslinėje literatūroje atrastos tarpkultūrinės kompetencijos sudedamosios dalys, pateikiama tarpkultūrinės kompetencijos aiškinimų įvairovė, bei sudarytas bendras tarpkultūrinės kompetencijos modelis, kuriame apibrėžiami nuostatų asmeninių savybių, žinių, įgūdžių interpretuoti ir sieti, įgūdžių atrasti ir sąveikauti bei kultūrinio sąmoningumo blokai. Šiame skyrelyje taip pat pateikiama profesinės tarpkultūrinės kompetencijos samprata kompetencijų jungimosi kontekstualumo plotmėje, atrandamas toks magistrantams reikalingų kompetencijų junginys, kuris leistų sėkmingai veikti tiek akademinėje, tiek išorinėje profesinėje aplinkoje. Pateikiama informacija atskleidžia, kad kompetencijos elementai kiekviename studijų pakopoje įgauna naują turinį ir prasmę, taigi atitinkamai turėtų kisti ir pats ugdymo turinys bei metodai, lemiantys magistranto pasirengimą tolesnei profesinei ir asmeninei plėtotei bei augimui. Analizuojant tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo ir vertinimo strategijas ir metodus, pateikiamas hipotetinis tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo ir vertinimo modelis (žr. 3 pav.).

3 pav. Hipotetinis tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo ir vertinimo modelis

2 SKYRIUS. Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas ir vertinimas aukštojo mokslo internacionalizacijos kontekste

Antroje disertacijos dalyje siekiama atskleisti tarpkultūrinės kompetencijos ugdymą ir vertinimą aukštojo mokslo internacionalizacijos kontekste, atskleidžiant įvairius aukštojo mokslo veiksmus, ugdymo ir vertinimo praktikas bei sukurti magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo modelį.

Pirmajame skyrelyje aptariama aukštojo mokslo internacionalizacijos, akademinės kultūros, studijų dalykų turinio ir magistrantų sukauptos patirties ir asmeninių savybių svarba ugdant tarpkultūrinę kompetenciją. Pabrėžiama tarptautinio bendradarbiavimo svarba: studentų ir dėstytojų aktyvus dalyvavimas tarptautinių mainų programose, tarptautiniuose tyimuose ir projektuose, didelis mokslinis mobilumas, praktikuojamas ir skatinamas skirtingų kultūrų atstovų komandinis darbas, bendri moksliniai projektai su atvykusiais iš užsienio studentais, jauniaisiais mokslininkais, tokiu būdu plėtojant tarptautinį mokslinės kompetencijos aspektą, ugdant tarpkultūrinę studentų kompetenciją, suteikiant galimybę susipažinti su įvairiais kultūriniais požūriais į mokslinę problemą. Skyrelyje aptiriamos magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos sudedamosios dalies – tyrimo kompetencijos sampratos. Analizuojamas šiuo metu vykstantis tyrimo kompetencijos turinio išplėtimas: prie specifinių tyrimo atlikimo žinių ir gebėjimų prijungiamas tyrėjų ir mokslininkų vertybių ir nuostatų blokas, taip užtikrinant tyrimo kompetencijos holistiškumą, integruojamos bendrosios kompetencijos, užtikrinančios tyrimo veiklos pritaiko-

mumą profesinės veiklos ir darbo rinkos poreikiams. Antrame skyrelyje analizuojama įvairi tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo ir vertinimo praktika: mokymosi svetur (angl. *Learning abroad*) praktika, internacionalizacijos namuose (angl. *Internationalization at Home*) praktika, nuotolinio mokymosi (angl. *Online*) praktika, integruoto dalyko ir užsienio kalbos mokymo praktika.

Trečiajame skyrelyje konstruojamas magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo interaktyvus modelis, kuris apėmė kelis aspektus: 1) globalizacijos iššūkiai aukštajam mokslui rengiant kompetentingą specialistą; 2) universitetų institucinės internacionalizacijos ir etninės įvairovės politikos įgyvendinimas; 3) naujų į kompetencijų ugdymą orientuotų mokymosi ir vertinimo strategijų ir metodų integravimas į studijų procesą (žr. 4 pav.).

4 pav. Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo interaktyvus modelis

3 SKYRIUS. Magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo monokultūrinėje ir tarpkultūrinėje aplinkoje empirinio tyrimo metodologija

Trečioje dalyje aptariama magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo monokultūrinėje ir tarpkultūrinėje aplinkoje empirinio tyrimo metodologija, aprašoma bendroji tyrimo proceso logika, kiekybinio ir kokybinio tyrimo etapai, imties charakteristikos ir tyrimo instrumentai.

Pirmasis tyrimo etapas – kiekybinis tyrimas – sudarė galimybes įvertinti vykdomų institucijoje edukacinių veiklų, ugdant magistrantų platesnę tarptautiniam bendradarbiavimui reikalingą kompetenciją, efektyvumą, edukacinį poveikį kompetencijų raiškai. Kiekybinio tyrimo tikslas buvo nustatyti tarptautiniam moksliniam bendradarbiavimui reikalingos kompetencijos pokytį, lyginant kompetencijos raišką semestro pradžioje ir pabaigoje, įgyvendinant edukacines veiklas. Siekiant įgyvendinti bendrą tyrimo tikslą buvo atliktas kiekybinis tyrimas. Atlikus tyrimo objekto operacionalizaciją, remiantis mokslo šaltinių analize, parengta pusiau standartizuota apklausa. Šiame klausimyne buvo aiškiai išskirti priklausomi

ir nepriklausomi kintamieji, nes tarpkultūrinė kompetencija, kaip tyrimo objektas, viena vertus, susideda iš priklausomų kintamųjų, t.y. magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos struktūrą atspindinčių elementų, kurie buvo ugdomi projekto metu. Kita vertus, apklausos instrumentas susideda iš nepriklausomų kintamųjų sąrašo, kurį sudarė įvairūs tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo veiksniai, kurie buvo taikomi projekto metu. Buvo sudaryta lentelė, kurioje atsispindi tarpkultūrinės kompetencijos priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų ryšys. Kiekybinis tyrimas atskleidė edukacinių veiklų, ugdant magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos elementus, poveikį / efektyvumą. Tokie rezultatai teikia galimybių tobulinti magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo procesus aukštosiose mokyklose atsižvelgiant į edukacinių veiklų (inovatyvių metodų) efektyvumą ir reikalingumą.

Pokyčio tyrime dalyvavo 307 magistrantai: iš jų 20 studijuoja KU, likusieji – ŠU edukologijos, ekonomikos ir vadybos magistrantūrose. Atliekant kiekybinį tyrimą buvo apklausti magistrantai, kurie išbandė projekto ARIADNE metu vykdytą edukacinį poveikį, išklausė dalykus, kuriuose buvo integruota užsienio kalba, išbandė papildomo ugdymo programos dalykus („Specialybės anglų / vokiečių kalba“, „Tarptautinio mokslo komunikacija“). Dalis magistrantų dalyvavo net keliose projekto veiklose: išklausė papildomojo ugdymo programos modulius („Specialybės užsienio kalbos“ ar „Tarptautinė mokslo komunikacija“) ir integruoto dalyko ir užsienio kalbos modulius. Pokyčio tyrime taip pat dalyvavo studentai, kurie nebuvo įsitraukę į projekto ARIANDE veiklas.

Antrasis tyrimo etapas - kokybinis tyrimas - sudarė galimybes atskleisti magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo galimybes ir ypatybes naudojant ne tik edukacines priemones, taikomas aukštosios mokyklos studijų procese, bet ir mokymosi realioje tarpkultūrinėje aplinkoje strategijas. Tam tikslui buvo pasirinktas giluminio interviu metodas (pusiau struktūruoto tipo). Toks metodas leido išsiginčyti, išklausti ir atskleisti tyrimo dalyvių patirtį tiek formaliajame (mokyklos, bakalauro studijų, magistro studijų metu), tiek neformaliajame, savaiminiame (darželyje, šeimoje, draugų rate, kelionių metu ir pan.) mokymosi procese, kuri susijusi su tarpkultūrinės kompetencijos įgijimu ir ugdymu mokymosi visą gyvenimą perspektyvoje. Rezultatų analizės metu surinkta informacija ir faktais orientuotasi: į magistranto patirtį, formaliąją ir neformaliąją, socializacijos procesą, šeimoje vyravusias vertybes; demografinius veiksnius, įvairias besimokančiųjų charakteristikas (amžių, lytį, mokymosi kursą); į magistranto tarpkultūrinės kompetencijos ir visuminį asmenybinį augimą; į magistranto vertybinius pokyčius.

Kokybinio tyrimo imtį sudarė 24 Lietuvos ir užsienio magistrantai, pasirinkę studijas Šiaulių arba Vytauto Didžiojo universitetuose. Tyrimo imtis yra tikslinė (*kriterijumi grindžiama atranka*), t. y. giluminiam interviu atlikti pasirinkti magistrantai pagal labai aiškiai išskirtus kriterijus (institucinę ir asmeninę patirtį).

4. SKYRIUS. Magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo tarpkultūrinėje ir monokultūrinėje aplinkoje empirinio tyrimo rezultatai

Pirmoje tyrimo dalyje analizuojant magistrantų tarpkultūrinę patirtį įgytą magistrantūros studijų metu, paaiškėjo, kad kiti socializacijos etapai ir kitos aplinkos

turėjo didelės įtakos tarpkultūrinės kompetencijos formavimuisi. Analizuojant bendrąją tarpkultūrinę kompetenciją, svarbu tapo išsianalizuoti ankstyvąją (anksčiau įgytą, socializacijos ir ugdymo procese suformuotą) tyrimo dalyvių tarpkultūrinę patirtį, kuri, tampa labai svarbiu veiksniu tolesniam tyrimo dalyvių tarpkultūrinės kompetencijos ugdymui, kas iš esmės pagrindžia tyrimo hipotezę. Tyrimo metu kalbant su respondentais buvo siekiama išryškinti jų tarpkultūrinės kompetencijos vystymąsi, augimą, kuris lemia kompetencijos tolesnę raidą studijų procese.

Analizuojant profesinę kompetenciją, svarbūs tampa aukštojo mokslo internacionalizacijos veiksniai, ypač magistrantūroje, kurioje siekiama derinti studijas ir profesinį pasirėngimą su mokslo tiriamojo darbo elementais, išplečiant juos bendrosiomis, dalykinėmis, metodinėmis, tarpkultūrinėmis kompetencijomis. Šioje studijų pakopoje tyrimo kompetencija apibrėžiama kaip viena iš svarbiausių. Taigi bakalauro, magistrantūros studijos yra svarbi tyrėjų rengimo ir tyrimo ir profesinės kompetencijos plėtojimo / formavimo stadija. Todėl antroji tyrimo dalis yra skirta parodyti, kaip savita institucinė situacija, kuriai tyrimo dalyviai priklauso, lemia ryšį tarp internacionalizacijos institucinių veiksnių ir magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos raiškos.

Trečiojoje tyrimo aprašymo dalyje įvertinta užsienio magistrantų, kaip kito kultūrinio, socialinio ir institucinio konteksto atstovų, patirtis, leidžianti geriau pažinti ir atskleisti minėtų veiksnių vaidmenį nagrinėjant tarpkultūrinės kompetencijos raidą. Taip pat atskleistos sąlygos (socializacijos, ugdymo, savaiminio, formalaus mokymosi ir kt.), leidžiančios užsienio magistrantams sėkmingai plėtoti tarpkultūrinę kompetenciją mokymosi visą gyvenimą kontekste.

Antrojoje tyrimo dalyje analizuojami gauti respondentų įvertinimai apie vykdytas edukacines veiklas institucijoje, ugdant magistrantų platesnę tarptautiniam bendradarbiavimui reikalingą kompetenciją, efektyvumą, edukacinį poveikį kompetencijų raiškai. Analizuojami gauti faktoriai: **Bendrosios ir metakognityvinės kompetencijos**, kuris labiausiai atspindi konstrukto prigimtį, jį sudarė tokios kompetencijos kaip debatų gebėjimai, karjeros valdymo gebėjimai, socialinis išprusimas, mokymosi (metakognityvinės) kompetencijos, informaciniai gebėjimai ir kt. Antrasis faktorius – tai **Tyrimo atlikimo ir mokslinės veiklos kompetencijos**, kurioms respondentai priskiria tiek siaurąją tyrimo atlikimo kompetenciją (tyrimo metodikų išmanymas, tyrimo etiką, problemų iškilimas), tiek bendruosius gebėjimus, kuriuos respondentai labiau sieja su moksline veikla – mokslinio tyrimo pristatymo, el. duomenų bazių išmanymo gebėjimai, žinios apie tarptautinio mokslo tendencijas ir programas. Trečiu faktoriumi aprašomos magistrantų išskirtos **asmeninės savybės ir nuostatos**, kurios apima kritinį mąstymą, savarankiškumą, kūrybingumą ir atsakingumą. Šio faktoriaus teiginiai vertinami geriausiai ($M=4$), tačiau pastebėta, kad būtent šie kintamieji buvo geriausiai vertinami ir projekto pradžioje. Ketvirto faktoriaus teiginiai atspindi **tarpkultūrinės kompetencijos konstrukta**. Jis aprėpia žinias apie kitas kultūras apskirtai ir kitų kultūrų mokslines bendruomenes konkrečiai, tarpkultūrinius gebėjimus lyginti ir analizuoti kultūrų skirtumus ir kultūrų sandūras bei tolerancijos ir lankstumo suprantant kitas kultūras nuostatas.

Atskiru faktoriumi respondentai išskiria **ES užsienio kalbos gebėjimus**, t.y. apjungia teiginius apie įvairius vokiečių / anglų kalbų vartojimo būdus (skaitymą, supratimą, rašymą, bendravimą virtualioje aplinkoje). Atskiras faktorius, susidarantis iš vieno teiginio ir nepritapęs prie kitų faktorių yra **darbas el. mokymosi aplinkoje**. Absoliučiai daugumai magistrantų darbas nuotolinėje aplinkoje yra nauja studijų, mokslinės veiklos forma, kurios sunku semestro pradžioje priskirti prie bendrųjų ar kitų gebėjimų. Didžiausia pažanga vertinime pastebima vertinant žinių apie tarpautinį mokslą e-aplinkoje (vertinimai pagerėjo 0,7 balo) ir tarpkultūrinės kompetencijos faktorių teiginius (vertinimai pagerėjo 0,7 balo). Tai sąlygota respondentų grupės specifiškumo: dauguma jų studijavo TMK modulį. Šiek tiek mažiau, bet vis tiek žymiai pasikeitė tyrimo atlikimo ir mokslinės veiklos kompetencijų (pagerėjo 0,6 balo) ir bendrųjų ir metakognityvinių kompetencijų vertinimas (pagerėjo 0,5 balo). Būtent šių kompetencijų ugdymas buvo vykdomas pertvarkytuose moduluose, taikant integruotą užsienio kalbos ir dalyko mokymąsi (pvz., „Mokslinio tiriamojo darbo organizavimas“). Modulyje TMK taip pat buvo daug dėmesio skirta tarpkultūriniais tyrimų atlikimo technikų skirtumams.

Išvados ir apibendrinimai iš disertacijos teorinio konteksto

1. Atlikus teorinę mokslinės literatūros analizę nustatyta, kad kompetencija yra sudėtingas ir multi dimensinis, holistinis konstruktas, traktuojama kaip visuuminė asmens potencialo raiška, akcentuojamos asmeninės individo savybės, vertybinės nuostatos bei gebėjimas realizuoti sukaupą potencialą ir patirtį veikloje. Taigi, kompetencijų plėtojimas turi vykti visą gyvenimą besitęsiančio ir tęstinio ugdymo kontekste. Kompetencijos samprata mokymosi visą gyvenimą perspektyvoje (konstruktyvistinėje paradigmoje), apima tiek žmogaus socializacijos aspektus, formalaus, neformalaus, savaiminio mokymosi formas, tiek įgytas kvalifikacijas, tiek mokymąsi darbo vietoje ir kt., atsižvelgiant ne tik į funkcines kompetencijas, bet ir asmens patirtis, asmenines individo savybes, nuostatas, vertybes, dalyvavimą pilietinėje visuomenėje ir pan. Reikėtų kompetenciją vertinti ne tik iš konkretaus formaliojo mokymosi laikotarpio perspektyvos (tarkime kurso, programos), nes dar iki studentui pradėdant studijas universitete, jo kompetencija buvo ugdoma tiek formaliojo, tiek neformaliojo, tiek savaiminio ugdymo principais.

2. Analizuojant kompetencijos sąvokos apibrėžimo sudėtingumą išryškintos dvi kompetencijų sampratos tradicijos – 1) kompetencijų samprata kvalifikacijos teorijų kontekste ir 2) kompetencijos samprata mokymosi visą gyvenimą perspektyvoje. Analizuojant Lietuvos aukštąjį mokslą ir kompetencijos vietą jame, akivaizdžiai remiamasi siauruoju kompetencijos suvokimu, kad kompetencija yra tik sudėtinė kvalifikacijos dalis ir reiškia funkcinį gebėjimą atlikti dalį veiklos. Toks siauras kompetencijos suvokimas, neleidžia diskutuoti apie kompetenciją mokymosi visą gyvenimą kontekste. Apibendrinant šias kompetencijos sampratas išryškėja, kad biheivoristinis ir funkcionalistinis požiūriai priskirti kvalifikacijos teorijoms susiaurina kompetencijos sampratą iki darbo raiškos ir kvalifikacijos sampratos, tačiau holistiniu požiūriu, mokymosi visą gyvenimą perspektyvos požiūriu,

kompetencija negali būti suvokta siaurai, vien per kvalifikaciją, nes svarbiausias kompetencijos elementas yra asmenybės, pilietiškumo, socialinių kompetencijų ugdymas, kas nurodo, kad kompetencija svarbi žmogui ne tik darbo rinkoje, bet ir bet kioje kitoje asmens veikloje.

3. Analizuojant mokslinę literatūrą nustatyta, kad tarpkultūrinės kompetencijos apibrėžimą lemia kontekstas, be to kompetencija glaudžiai siejasi su profesine veikla, todėl galima teigti, kad tarpkultūrinė kompetencija jungiasi su profesinėmis, dalykinėmis, bendrosiomis kompetencijomis, priklausomai nuo ugdomos profesijos, taip formuojama skėtinės kompetencijos samprata. Teorinė analizė atskleidė, kad įvairių kompetencijų jungimasis į platesnes skėtines kompetencijas ir tokių platesnių kompetencijų turinio priklausomybė nuo konteksto faktorių (globalųjų, lokalų ir nacionalinių, specifinių socialinių-kultūrinių, profesinių, sektorialių ir t. t.) yra mažai ištirtas dalykas. Todėl buvo atrastas ir sudarytas magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos modelis, kuriame labai svarbią vietą užima bendrųjų/perkeliamųjų ir specifinių kompetencijų junginys, kuris sudaro magistranto profesinio dalyvavimo tarptautinėje veikloje kompetenciją, būdingą bet kokiam šiuolaikinei profesijai (verslininkams, policininkams, dėstytojams, socialiniams darbuotojams). Todėl tarpkultūrinė kompetencija, būdama bendrosios kompetencijos dalis, profesiniame kontekste įgauna vis kitokią reikšmę ir turinį.

4. Kadangi tarpkultūrinė kompetencija yra sudėtingas konstruktas, multidimensinis, atsirandanti ir ugdoma sąryšyje su kitomis kompetencijomis, tai labai svarbu tampa diferencijuoti ugdymo procesą ir kompetencijų apibrėžimą pagal pakopas (bakalauras, magistras). Tyrimo kompetencijas įgyjantis asmuo (šiuo atveju magistrantas), kaip ir bet kokios srities specialistas, siekdamas lygiaverčiai konkuruoti bendroje mokslinių tyrimų erdvėje (specialistas – pasaulinėje darbo rinkoje) be *specifinės kompetencijos* kurią sudaro konkrečios srities žinios, techniniai gebėjimai, privalo įgyti ir *bendrąją kompetenciją* (tame tarpe ir tarpkultūrinę kompetenciją), apimančią gebėjimus tinkančius daugumai profesinės veiklos sričių ir būtinus žmogui, norinčiam tobulėti bei sėkmingai adaptuotis visuomenėje. Todėl analizuojant magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos profesiniame kontekste ugdymą, svarbu ugdyti tyrimo kompetenciją plačiaja prasme ir ne tik, nes kuomet kalbame apie magistrantų tarpkultūrinę kompetenciją, turime suprasti, jog tai yra įvairių kompetencijų junginys ir, kad viena kompetencija jungiasi su kitomis kompetencijomis, t. y. bendrosiomis/perkeliamomis ir specifinėmis/dalykinėmis kompetencijomis. Į magistrantūrą atėję studentai jau turi įvairių tarpkultūrinių patirčių atsinešę iš prieš tai vykusio formalaus ir neformalaus ugdymo proceso, socializacijos, bakalauro studijų ir pan., tad jų žinių, gebėjimų, nuostatų ir vertybių lygis yra labai skirtingas. Tad magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos (tiek bendrosios, tiek specialiosios) ugdymui reikia sudarytos palankios ugdymo aplinkos, diferencijuotų ugdymo ir vertinimo metodų ir formų, atsižvelgiant į aukštosios mokyklos institucinę internacionalizaciją (studentų mobilumą, tarptautinę mokslinę veiklą, internacionalizacijos namuose strategijas, internacionalizuojant studijų programas, plėtojant į gebėjimų ugdymą orientuotą akademinę veiklą, integruojant europines

dimensijas, skatinant tarptautinius mokslinius tyrimus ir projektus bei liberalios akademinės kultūros studijų veiklas).

5. Tarpkultūrinės kompetencijos vertinimo procese turi būti taikoma vertinimo bei matavimo metodų ir technikų trianguliacija, siekiant ne tik aprėpti visus tarpkultūrinės kompetencijos komponentus (žinias, gebėjimus, nuostatas, asmenines savybes, kultūrinį sąmoningumą, metakognityvines strategijas), bet ir realizuoti kompetencijų ugdymu grįsto ir naujo, netradicinio vertinimo tikslus atsižvelgiant į visų edukacinio proceso dalyvių (besimokančiojo, dėstytojo, organizacijos) interesus. Tarpkultūrinės kompetencijos vertinimo sunkumai iškyla siekiant atlikti holistinį, visus kompetencijos komponentus aprėpiantį vertinimą. Taikant atitinkamus tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo ir tuo pačiu vertinimo strategijas ir metodus kartu galima aprėpti kelis, o kartais ir daugumą tarpkultūrinės kompetencijos komponentų (pavyzdžiui, patirtinio mokymosi užsienyje derinimasis su refleksyviais metodais – aplanku, refleksyviais dienoraščiais ir su inventarijais). Tarpkultūrinės kompetencijos vertinimas turi atitikti tarpkultūrinės kompetencijos vystimosi modelį (*developmental model*) ir galimą kompetencijos tobulėjimo dinamiką tarpkultūrinio ugdymo arba tarpkultūrinės patirties įgijimo procese. Vertinimo aplinka ir metodai turi išryškinti šią dinamiką, todėl vertinimas ir ugdymas pagal galimybes turi vykti taikant patirtinį mokymą realių arba imituotų kultūrų sankryžoje. Norint įvertinti ne tik žinias, bet gebėjimų ir nuostatų raišką, tarpkultūrinės kompetencijos vertinimo technikose turi būti jungiama kuo daugiau vertinimo strategijų – savęs vertinimas (*self-assessment*), bendrakursių vertinimas (*peer-assessment*), dėstytojų vertinimas (*tutor-assessment*), grupinis vertinimas (*group assessment*), kompetencijų aplanko vertinimas (*portfolio-assessment*). Taip gali būti realizuojamas netradicinis, naujasis į studentą orientuotas ir kompetencijų ugdymu grįstas vertinimas, kuris įgalina studentą vertinti tiek save, tiek kitus, bei užtikrina grįžtamąjį ryšį ir ugdytinio refleksiją.

Išvados ir apibendrinimai iš disertacijos empirinių tyrimų:

1. Empirinis šio darbo tyrimas atskleidė tarpkultūrinės kompetencijos konstrukto sudėtingumą ir patvirtino ne tik teorines hipotetines išvagas, bet ir tyrimo hipotezę, kad tarpkultūrinė kompetencija formuojasi visą žmogaus gyvenimą, jos ugdymui turi įtakos asmens individuali patirtis (formalioji, neformalioji, savaiminio ugdymo). Analizuojant tyrimo dalyvių interviu atrastas ir papasakotas pirminės socializacijos patirtis ir jų svarbą ugdant tarpkultūrinę kompetenciją, galima daryti išvadą, kad tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas ir ankstyvoji patirtis nulemia tolesnę tarpkultūrinės kompetencijos raidą ir tai yra smarkiai sąlygota visuomenės ir kultūros įtakos. Sociumo, visuomenės vaidmuo ir požiūris (multikultūrinė, ekonominė, socialinė, istorinė aplinka) į tarpkultūrinės kompetencijos ugdymą yra labai svarbus veiksnys tarpkultūrinės kompetencijos formavimuisi. Šiuo atveju galima atskirti 2 tendencijas, kurios pastebėtos analizuojant interviu metu gautus duomenis iš magistrantų (tiek lietuvių, studijuojančių Lietuvoje, bet turinčių tarpkultūrinės patirties, tiek užsieniečių, studijavusių, arba studijuojančių Lietuvoje), kad:

- Lietuvoje studijuojantys ir turintys tarptautinės patirties magistrantai, kalbėdami, prisimindami savo pirminę (anksčiau įgytą, socializacijos ir ugdymo procese suformuotą) patirtį, išskiria šeimos instituto ir mokyklos įtaką jų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymui, kaip lemiančius veiksnius. Tuo tarpu visuomenės ir kultūros įtaka ankstyvajam tarptautiškumo ugdymuisi iš vis neminama tyrimo dalyvių. Nes viena vertus Lietuvos kultūra yra monokultūriška, nėra daug ir didelių etninių grupių ir mažumų, palyginus nesusiduriama su „kitoniškumo“ keliamų problemų sprendimu. Kita vertus Lietuvoje vyraujantis monolingvizmas, taip pat nesudaro sąlygų pažinti kultūrinę įvairovę ir susidurti su kalbinėmis problemomis.
- Magistrantai iš užsienio, studijuojantys ar studijavę Lietuvoje, kalbėdami, pasakodami apie savo pirminę (anksčiau įgytą, socializacijos ir ugdymo procese suformuotą) patirtį, pirmiausia išskiria visuomenės ir kultūros veiksnį kaip lemtingą formuojantis jų tarpkultūrinei kompetencijai. Tik tuomet jie mini mokyklos, šeimos institutus, tačiau šeimos institutas šiuo atveju yra minimas ne tik pažintiniame tarpkultūriniame, bet ir profesiniame tarpkultūriniame kontekste, kas neatsispiria Lietuvos magistrantų atveju. Tokie rezultatai rodo, kad visuomenės ir kultūros įtaka tampa labai svarbus magistrantų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo veiksnys, kurį lemia pirminės socializacijos metu įgyta patirtis, kuri vėliau plėtojasi ir vystosi kituose asmens socializacijos institutuose.

2. Analizuojant vidinės ir išorinės motyvacijos reikšmę tarpkultūrinės kompetencijos ugdymui, Lietuvos studentai daugiausia aptaria nesąmoningą tarpkultūrinės kompetencijos plėtojimą, supratimą, kad gal ateityje prireiks užsienio kalbos žinių, o užsienio studentų studijavusių/studijuojančių Lietuvoje vidiniai motyvai, paskatinę ištraukti į tarptautinį bendradarbiavimą yra daug platesni ir kultūrinio – socialinio konteksto sąlygoti, susiję su profesiniu smalsumu, supratimu, kad turi kuo daugiau keliauti kol esi jaunas, noras gyventi ir dirbti kitoje kultūroje. Tačiau analizuojant išorinius motyvus labai svarbus yra šeimos, dėstytojų ir mokytojų vaidmuo, paskatinimai, pasiūlymai keliauti, įvertinimas užsienio k. žinių lygio ir pan. Tyrimo dalyviai, turėję kryptingą vedimą tarpkultūriškumo link ir išorinį motyvumą ir palaikymą sėkmingiau ir iniciatyviau ištraukė į tarptautines veiklas, studijų išvykas ar praktikas.

3. Labai svarbus vaidmuo ugdant magistrantų tarpkultūrinę kompetenciją tenka aukštojo mokslo institucijai ir bendrai institucinei politikai, vykdomiems internacionalizacijos procesams. Daug dėmesio skiriant ne tik tolimiesiems (instituciniams) veiksniams įgyvendinti (1) aukštojo mokslo institucijos dalyvavimas tarptautinėse programose; 2) užsienio kalbos politika universitete stiprinant tarptautinę dimensiją; 3) informacijos viešinimas ir sklaida suteikianti studentams daugiau galimybių ištraukti į tarptautines veiklas), bet ir artimiesiems veiksniams (studijų programos, kurioje magistrantai studijuoja) internacionalizacijos veiksniams stiprinti

(1) užsienio kalbos naudojimas studijų metu, 2) patirtis su atvykstančiais į studijų programą dėstytojais užsieniečiais, 3) erasmus studentų įtraukimas į studijų procesą konkrečioje studijų programoje, 4) studijų programos tarpdiscipliniškumas; 5) magistrantų dalyvavimas tarptautinėse mokslinėse konferencijose), kurie prisideda prie tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo per mokymosi sąlygų sudarymą įvairioms realioms tarpkultūrinėms problemoms spręsti, bet ir stiprinant studijų programų internacionalizavimą ne tik per internacionalizuoto turinio paskaitų konpektų ir nuorodų į mokslinę literatūrą užsienio kalba pateikimą magistrantams, bet ir per simuliacinių užduočių skirtų savarankiškam bei komandiniam darbui kūrimą, probleminių, projektinio tipo užduočių pateikimą ir vertinimą.

4. Apibendrinant galima teigti, kad edukacinė aplinka Lietuvos aukštosiose mokyklose dar nėra pakankamai orientuota į mokymosi paradigmą ir įgalinanti studentą įgyti tarpkultūrinių kompetencijų. Nors pavienių atvejų pasak tyrimo dalyvių yra, bet analizuojantis visas edukacinės veiklos sąlygas, pradedant nuo psichologinių sąlygų, t.y. pozityvaus klimato, paritetinių dėstytojų studentų santykių pasak tyrimo dalyvių dar nėra, nes labai išsisknijęs ir atėjęs iš ankstesnių studentų patirčių yra formalus bendravimas tarp dėstytojo ir studento (vieno ekspertinė funkcija, kito – pasyvaus klausytojo). Tiesa, kaita šioje srityje pastebima, nes tyrimo dalyviai atkreipia dėmesį į tai, jog jaunesni dėstytojai yra daugiau linkę kooperuotis, bendrauti, susitikti neoficialiose vietose padiskutuoti ir pan. Ypač studentai pastebi ir atskleidžia kaip neigiamą faktorių – dėstytojo užsienio kalbos nemokėjimą, kas iš esmės silpnina pačių studentų paruošimą ir jų tarpkultūriškumo ugdymą. Lygindami užsienio dėstytojų kompetenciją, studentai ypač atkreipia dėmesį į mokėjimą motyvuoti ir sudominti juos savo dalyku, bei naudoti įvairius aktyvius mokymosi metodus, leidžiančius jiems pasiekti itin gerus rezultatus. Tuo tarpu magistrantai analizuodami studijų procesą savo institucijose, pasigenda interaktyvių, aktyvinančių metodų, kuriuos randa studijuodami užsienio institucijose, kaip pavyzdžiui komandinį darbą, diskusijas, simuliacinius žaidimus, probleminį mokymą. Aktyvinantys metodai, pasak tyrimo dalyvių yra vienas iš labiausiai juos motyvuojančių studijuoti veiksnių.

5. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad ugdant magistrantų tarpkultūrinę kompetenciją ypač svarbios tampa edukacinės priemonės (patirtinis, probleminis, refleksyvusis, bendradarbiavimu grįstas mokymasis), kurios siejasi su teorinėmis žiniomis, įgyjamos tiek formalioju, tiek savaiminiu būdu, o patekus į realią situaciją, sprendžiant realias tarpkultūrinės problemas įsiveiklina konkrečioje situacijoje ar problemoje. Tyrimo metu išryškėjo išgyventos, patirtos tyrimo dalyvių probleminės situacijos, kurios ugdė jų tarpkultūrinę kompetenciją ir jos elementus, kurie išryškėjo dalyvaujant erasmus mainų programose, realiose tarpkultūrinės sąveikos aplinkose. Ypač pasipildė teoriniuose modeliuose aprašytas tarpkultūrinės kompetencijos sunkiausiai ugdomas elementas – nuostatos bei asmeninės savybės: analizuojant tyrimo dalyvių interviu, paaiškėjo, kad turimos teorinės žinios bei įgūdžiai gauti formalaus mokymosi metu padeda plėtoti savaiminio mokymosi darbo vietoje praktines žinias ir jas taikyti susidūrus ir sprendžiant darbo metu kylančias

problemas ar situacijas. Tad ugdant tarpkultūrinę kompetenciją reikia tinkamų teorinių žinių, kad jos vėliau galtėtų išveiklinti praktikoje. Išryškėjęs tarpkultūrinės kompetencijos augimo ir tobulėjimo ugdymosi scenarijus atspindi kompetencijos formavimo sudėtingumą, kuris priklauso nuo probleminio, patirtinio, savaiminio, formalaus mokymosi.

Apibendrinant užsienio magistrantų įgytas patirtis labai svarbios tampa žinios (teorinės) įgytos vykstant į kitą kultūrą arba būnant joje, nes tai padeda išvengti gilių konfliktų ir nesusipratimų bendraujant skirtingų kultūrų atstovams.

6. Kiekybinio tyrimo rezultatai byloja apie **pedagoginio poveikio, integruojant inovatyvias mokymosi veiklas efektyvumą ir sėkmingumą**:

6.1. Kiekybinio tyrimo metu atlikta faktorinė analizė nustatė, kad semestro pabaigoje pagerėjo magistrantų tarptautiniam moksliniam bendradarbiavimui reikalingos tyrimo kompetencijos metakognityvinis elementas: studentai pradėjo aiškiau apibrėžti šios kompetencijos struktūrą ir diferencijuoti dalis. Tyrime dalyvavę studentai geriau vertina visų pedagoginės intervencijos metu ugdytų kompetencijų lygį (lyginant semestro pradžios ir pabaigos vertinimus). Tik asmeninių savybių ir užsienio kalbos gebėjimų vertinimai atskleidė nežymią pažangą, kas gali būti paaiškinama tuo, kad asmeninių savybių ir nuostatų kaita numato ilgesnį laiko tarpą nei vienas semestras ir intensyvesnį patirtinį mokymąsi, artimą realiai socialinei ir darbinei aplinkai, nei tai taikoma auditoriniame ir nuotoliniame mokymesi.

6.2. Lyginant edukacinėse veiklose dalyvavusių ir nedalyvavusių magistrantų užsienio kalbos kompetencijos vertinimus, nustatyta, kad edukacinėse veiklose dalyvavę studentai labiau patobulino savo profesinės anglų/vokiečių kalbos skaitymo ir supratimo, atskirų tekstų rašymo gebėjimus bei mokslinės užsienio kalbos (vokiečių, anglų, rusų) žinias. Šie duomenys liudija **studijų procese taikytų integruoto užsienio kalbos ir dalyko mokymosi metodų bei specializuoto intensyvaus užsienio kalbos mokymosi kursų efektyvumą**. Minėtos projekto priemonės buvo tikslingai nukreiptos į mokslinio teksto supratimo gebėjimų tobulinimą.

6.3. Lyginant edukacinėse veiklose dalyvavusių ir nedalyvavusių magistrantų tyrimo atlikimo kompetencijos elementų vertinimus, nustatyta, edukacinėse veiklose dalyvavę studentai geriau vertina **visus tyrimo atlikimo kompetencijos komponentus**. Tai liudija projekte taikytų edukacinių priemonių efektyvumą: magistrantų atliekami moksliniai-taikomieji darbai verslo įmonėse ir organizacijose, integruoto užsienio kalbos ir dalyko mokymosi modulis „Mokslinio tiriamojo darbo organizavimas“.

6.4. Pokyčio tyrimo metu nustatytas vidutinio stiprumo **mokslinės kompetencijos specialiųjų ir bendrųjų gebėjimų ryšis** (koreliacijos tarp tyrimo atlikimo ir užsienio kalbos, informacinio raštingumo, karjeros ir laiko vadybos gebėjimų) pagrindžia disertacijoje aprašytos plačiosios tyrimo kompetencijos, reikalingos tarptautiniam bendradarbiavimui, struktūrą.

Tyrimas atskleidė nuotolinio mokymosi poveikį savarankiško darbo ir laiko vadybos gebėjimams tobulinti. Studijos nuotolinėje aplinkoje paskatino studentus tinkamai skirti laiką užduotims atlikti, ugdė gebėjimus dirbti nuosekliai ir meto-

diškai, atliekant ir laiku pristatant savarankiško darbo tarpines užduotis kaupiamam vertinimui.

6.5. Nustatytas teigiamas mokslinės patirties užsienyje poveikis tarptautiniam bendradarbiavimui reikalingos tyrimo kompetencijos vertinimui. Tai parodo, kad ši kompetencija gali būti sėkmingai ugdoma labiau internacionalizuojant magistrantūros studijas per mobilumą. Vertinant tarpkultūrinės kompetencijos plėtotę, nustatyta, kad edukacinėse veiklose dalyvavę magistrantai labiausiai patobulino šios kompetencijos kognityvinį ir metakognityvinį elementą: magistrantai pagilino žinias apie bendrus ir mokslinius kultūrinius skirtumus, susipažino su kitų šalių mokslinių kultūrų ypatumais, įvertino savo tarpkultūrinės kompetencijos lygį bei suformulavo šios kompetencijos tobulinimo strategijas. Nors nuotolinis „Tarpautinės mokslo komunikacijos“ modulis nesuteikė galimybių realizuoti tiesioginį patirtinį tarpkultūrinį mokymąsi, kai realioje socialinėje aplinkoje vyksta tarpkultūrinė sąveika, tačiau nuotolinis analitinio pobūdžio modulis monokultūrinėje, kultūriškai homogeniškoje mokymosi aplinkoje pasiekė tarpkultūrinės kompetencijos nuostatų pažangą.

Disertacijos tema paskelbtos publikacijos recenzuojamuose periodiniuose leidiniuose:

1. Mažeikienė, N., Virgailaitė-Mečkauskaitė, E., (2007). The experience of measurement and assessment of the intercultural competence in education (Tarpkultūrinės kompetencijos matavimo ir vertinimo patirtis edukologijoje) // *Socialiniai mokslai*, 2007.

2. Mažeikienė, N., Zubilina, O., Virgailaitė-Mečkauskaitė, E., Ruškus, J., Tarpautiniam bendradarbiavimui reikalinga tyrimų kompetencija aukštojo mokslo ir rinkos internacionalizacijos sąlygomis // *Socialiniai mokslai*, 2008, Nr. 2 (60).

Disertacijos tema paskelbtos publikacijos konferencijų leidiniuose:

1. Mažeikienė, N., Virgailaitė-Mečkauskaitė, E., Ališauskienė, S. (2008). Competence Based Teaching and Evaluation Methods/Strategines Online: Analysis of Intercultural Communication course. Rienties, B., Giesbers, B., & Gijsselaers, W.H. (2008). *Student Mobility and ICT: Can learning overcome barriers of life-long learning?* Maastricht: FEBA ERD Press. ISBN 978-90-813727-1-8.

2. Mažeikienė, N., Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2009). Competence Based Teaching and Evaluation Methods/Strategines Online, (2009). *EDULEARN proceedings* CD. ISBN 978-84-612-9802-0.

3. Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2009). Portfolio metodo taikymas ugdant ir vertinant tarpkultūrinę kompetenciją nuotoliniu būdu. *Tarpdisciplinis diskursas socialiniuose moksluose – 2: konferencijos straipsnių rinkinys*, ISSN 2029-3224.

Disertacijos tema skaityti pranešimai mokslinėse konferencijose:

1) Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2007). Tarpkultūrinės kompetencijos matavimo ir vertinimo patirtis edukologijoje. *Socialinių mokslų doktorantų ir jaunųjų*

mokslininkų konferencijoje: „Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose: patirtis, galimybės ir ribos“. Kaunas: KTU, 2007 m. spalio 19 d.

2) Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2008). Analysis of Strategies and Instruments for Evaluating Intercultural Competence and Peculiarities of Teaching in a Distant (Online) Mode. *Suaugusiųjų mokymas ir nuotolinio mokymosi kokybė / Adult Learning and e-Learning Quality*. Kaunas: VDU, 2008 m. lapkričio 25–26 d.

3) Mažeikienė, N., Ališauskienė, S., Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2008). Competence Based Teaching and Evaluation Methods/Strategies Online: Analysis of Intercultural Communication Course. *Tarptautinėje konferencijoje Student Mobility and ICT: Can E-LEARNING overcome barriers of Life-Long learning?“. Maastrichtas (Olandija), 2008 m. lapkričio 19-20 d.*

4) Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2009). Tarpkultūrinės kompetencijos elementų ugdymas ir vertinimas nuotolinių studijų aplinkoje. „*Tarpdisciplininių tyrimų link*“. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2009 03 20–21.

5) Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2009). Competence Based Teaching and Evaluation Methods/Strategies Online. Tarptautinė konferencija *EDULEARN: Education and New Learning Technologies*. Ispanija (Barselona), 2009 07 06-08.

6) Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2009). Portfolio metodo taikymas ugdant ir vertinant tarpkultūrinę kompetenciją nuotoliniu būdu. *Tęstinė doktorantų ir jaunųjų mokslininkų konferencija „Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose – 2“*. Kaunas: KTU, 2009 10 09.

7) Virgailaitė-Mečkauskaitė, E., (2009). Portfolio metodo taikymas ugdant ir vertinant tarpkultūrinę kompetenciją: perėjimas nuo tradicinio prie konstruktyvistinio požiūrio. *Tęstinė VIII tarptautinė mokslinė konferencija „Mokytojų rengimas XXI amžiuje: pokyčiai ir perspektyvos problema“*. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2009 11 20.

8) Šaparnienė, D., Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2009). The Use Of Innovative Teaching And Learning Methods Online: Development And Implementation In Management Information System Course. *Student Mobility and ICT: Dimensions of transition*. Amsterdamas (Olandija), 2009 12 15–16.

TRUMPOS ŽINIOS APIE AUTORIŲ:

Eglė Virgailaitė-Mečkauskaitė – Šiaulių universiteto Projektų vadybos skyriaus direktorė, Humanitarinio fakulteto Filosofijos ir antropologijos katedros lektorė.

Moksliniai interesai: tarpkultūrinė komunikacija, tarpkultūrinis ugdymas, socialinė vadyba ir projektinė veikla, kompetencijų ugdymas ir vertinimas.

Adresas: Šiaulių universitetas, Projektų vadybos skyrius, Vilniaus g. 88, LT-76285 Šiauliai, Lietuva.

Tel. (8-41) 393 073, el. paštas: e.virgailaite@cr.su.lt

Egle Virgailaite-Meckauskaite

**DEVELOPING INTERCULTURAL COMPETENCE WITHIN
THE CONTEXT OF INTERNATIONALISATION OF THE
HIGHER EDUCATION (CASE ANALYSIS OF MASTER'S
DEGREE STUDIES)**

Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Education (07 S)

SL 843. 2011-04-27. 3 aut. apsk. I. Užsakymas 31.
Išleido VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, Vilniaus g. 88, LT-76285 Šiauliai.
El. p. leidykla@cr.su.lt, tel. (8 ~ 41) 59 57 90, faks. (8 ~ 41) 52 09 80.
Spausdino UAB „Šiaulių knygrišykla“, P. Lukšio g. 9A, LT-76207 Šiauliai.